

▲ KÜR D xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır

DIPLOMAT

H.Əliyev

№ 01 (149), 9-15 yanvar, Çiliya paşın - sal 2012
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasi

Qiyməti, 40 qəpik
Hêjaye

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman? Qurtarmış İslamı çox ağır dardan! | **Qədim Avropanın xaçpərəstləri, Yüz illər sındırmış göy məscidləri.** | **Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər, Kürdün dərgahına daim baş əyər.**
Səbahəddin Eloğlu

İlham Əliyev paytaxtın Heydər Əliyev prospektində salınan parkın və musiqili alov fəvvarəsinin açılışında iştirak etmişdir

Səh. 16

Масуд Барзани: Независимый Курдистан – моя самая большая мечта

Mən nə üçün vuruşdum?

Səh. 13

Qêrîna 35 ciwanên kurd û qêrîna welatekî mirî seh bikin

Səh. 12

Səh. 2

Nêçîrvan Barzanî serokwezîrêkî bi dilê Gorranê ye jî

Səh. 2

Adaletiniz bu mu!

Səh. 10

Hemik û Sînem

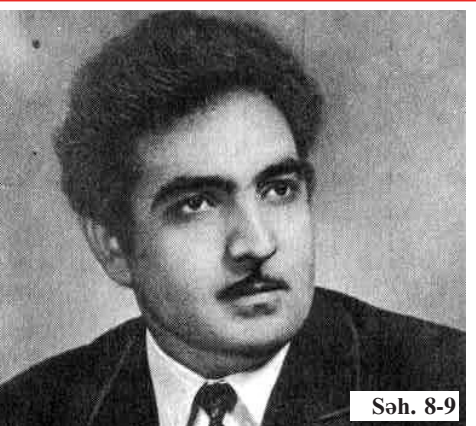
Səh. 3

Академику Надиру Надинову 80 лет

Səh. 4

Əhməd Türk və Səlahəddin Dəmirtaş Uludərədə cənazələrin dəfn edilməsinin ardınca mətbuata açıqlama verib

Səh. 8-9

KÜR D XALQININ ZƏFƏR TARİXİNDƏN

Səh. 6

SÖZDÜM BİR ZAMAN

Səh. 12

Serok Mehmedê Silêmanê Baba koçî dawî kir

Umudum Kürdistan'ın bağımsızlığıdır

Berzani Bağımsızlık Sinyali Verdi

Federe Kurdistan Başkanı Mesud Barzani, "Eğer Kurdistan halkı bağımsızlık talep ederse, ben bunun önünde durmayacağım. Ben Kurdistan bölgesinin günden güne gelişmesini istiyorum ancak asıl umudum Kürdistan'ın bağımsızlığıdır" dedi.

BBC Farsça kanalına bir röportaj veren Barzani, "Kürdistan Parlamentosu, Bağdat hükümetinin anayasaya, federalizme, demokrasiye ve çok partili sisteme bağlılığını sürdürmesi durumunda, bizim de Irak'ın bir parçası olacağımızın taahhüdünü vermiştir" diye konuştu.

Federe Kurdistan Başkanı Barzani verdiği mulakatta, "Kürtler, Şiileri ya da Sünnileri dışarıda bırakacak bir hükümetin parçası olmayacaktır. Ancak Maliki'nin ittifakı sorunları çözemezse, o zaman bütün seçenekleri değerlendireceğiz" ifadelerini kullandı.

Geçtiğimiz ay hakkında bazı terör saldırılarıyla bağlantılı olduğu gerekçesiyle tutuklama emri çıkarıldıktan sonra Kuzey Irak'a sığınan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık el Haşimi'nin davasının iki yöne gidebileceğini ifade eden Barzani, "Birincisi olay yargıda çözülür, ikincisi de Iraklı siyasi liderler bir Ulusal Şura toplar ve olay diyalog yoluyla çözülür" dedi.

KERKÜK'TE ADALETLİ ÇÖZÜM TALEBİMİZDEN VAZGEÇMEYECEĞİZ

Kurdistan Bölge Yönetimi Başkan'ı Arap yöneticiler tarafından sürüncemede bırakılan Kerkük meselesi ile ilgili şunları dile getirdi: "Kerkük meselesinin çözümü için 104'üncü maddenin uygulamaya konması yönündeki taleplerimizden vazgeçmeyiz".

Bu tarz sorunların devam etmesi halinde karar mekanizmasının Kurdistan Bölge parlamentosu olacağını da vurgulayan Barzani, "Kürdistan halkının tavrı neyse biz o tavrı uygularız" diye konuştu.

UMUDUM KURDİSTAN'IN BAĞIMSIZLIĞIDIR

Barzani, "Eğer Kurdistan halkı bağımsızlık talep ederse, ben bunun önünde durmayacağım. Ben Kurdistan bölgesinin günden güne gelişmesini istiyorum ancak asıl umudum Kürdistan'ın bağımsızlığıdır" dedi.

Nêçîrvan Barzanî serokwezîrekî bî dilê Gorranê ye jî

Avestakurd - Tevgera Gorranê bi eşkeryî geşbîniya xwe bi vegera Nêçîrvan Barzanî cîgirê serokê Partiya Demokrat a Kurdistanê bo serokatiya hikûmeta Kurdistanê... diyar kir û tekîd li wê yekê kir ku Nêçîrvan Barzanî dikare daxwazên opoziyonê bi cî bîne.

Burhan Reşîd endamê parlamentoya Kurdistanê ê ser bi lîsteya Tevgera Gorranê û endamê serokatiya Gorranê, li ser meseleya beşdarîkirina opozisyonê di hikûmeta bi serokatiya Nêçîrvan Barzanî de, di daxuyaniyekê de got ku heta nuha ji %100 zelal nebûye ka Nêçîrvan Barzanî ê serokatiya hikûmetê werbigire yan na. Wî got:

- Lê belê di wî warî de geşbînîm ku eger Nêçîrvan Barzanî bibe serokwezîr dê aliyên opozisyonê beşdarîyê di hikûmetê de bikin. Ez wusa hest dikim ku dê beşdarîyê bikin. Ji ber ku, Nêçîrvan Barzanî eger bibe serokwezîr dikare gelek ji daxwazên opozisyonê cîbicî bike. Loma ez geşbînîm eger Nêçîrvan bibe serokwezîr dikare digel aliyên opozisyonê bigihîje rêkeftinekê.

Parlamentarê Tevgera Gorranê di berdewamiya axaftina xwe de ji Seher TV re got ku tiştekî normal e eger opozisyon beşdarîyê di hikûmeta bi serokatiya Nêçîrvan Barzanî de bike.

Wek tê zanîn beriya nuha jî serokê Tevgera Gorranê di gelek daxuyaniyên xwe de tekîd kiriye ku her hikûmetêke daxwazên opozisyonê

cîbicî bike ew amade ne pişt-giryê lê bikin û hevkarîyê pê re bikin.

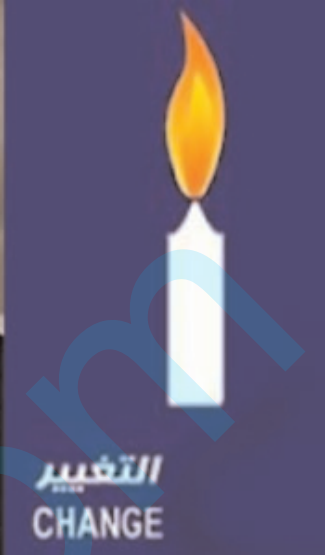
Fûad Hisên: Kesî behsa p o s t a Serokwezîriyê digel min nekiriye

Ji alî din serokê Dîwana Serokatiya Herêma Kurdistanê Fûad Hisên ragihand ku heta niha

Nêçîrvan Barzanî namzadê Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) ye ji bo posta serokê kabîneya bê ya hikûmeta Herêma û heta niha kesî derbarê diyarkirina wî ji bo wê postê digel neaxiviye.

Heyama çend rojan e, hejmerek kenalên ragihandinê ji çend çavkaniyên "bawerpêkirî" belav dikin ku Cîgirê Serokê PDKê Nêçîrvan Barzanî wergirtina posta Serokwezîriyê red kiriye, her wiha amaje kirin ku niha Fûad Hisên bihêztirîn namzadê PDKê ye ji bo wergirtina wê postê, lê ti berpîrsekî PDKê redkirina posta Serokwezîriyê ji hêla Nêçîrvan Barzanî ve bi awayekî fermî ranegihandiye.

Fûad Hisên got "Li ba min, heta niha Nêçîrvan Barzanî namzadê

PDKê ye ji bo wergirtina posta Serokê hikûmetê."

Hisên her wiha got "Kesî digel min behsa wê yekê nekiriye ku ez ê bibim namzadê PDKê ji bo wê postê, min di kenalên ragihandinê de namzadiya xwe bihîst." Hisên aşkere kir ku tê çaverêkirin di heyama vê mehê de, veguhartina posta Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê ê bê encamdan.

Ji aliyê xwe ve, Peyvdarê Polîtburoya PDKê Cafer İbrahîm amade nebû li ser wê mijarê biaxive û daxuyand got "Li ser vê pîrsê ti axaftinekê nakim, ji ber me berê ragihandibû ku PDK dê posta Serokê Hikûmetê werbigire û namzadê me jî Cîgirê Serokê PDKê Nêçîrvan Barzanî ye û êdî em axaftinê di vê derbarê de nakin." **Netkurd**

Başbuğ hêbs edildi

Türkiye tarixinde ilk defa Silahlı Qüvvələrin Baş Qərargahının sabiq rəisi hêbs edilib.

Lent.az-ın Türkiyənin NTV telekanalına istinadən verdiyi məlumata görə, yanvarın 5-də Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargahının sabiq rəisi İlkər Başbuğ "İnternet andıcı" adı verilən istintaq işində şübhəli şəxs qismində İstanbuldakı Beşiktaş İstintaq İdarəsində 7 saat ifadə verib.

İlkər Başbuğun ifadəsini

prokuror Cinhan Kansız alıb. Prokuror sabiq Baş Qərargah rəisini silahlı terror təşkilatı qurmaq və hökuməti devirməkdə ittiham edərək məhkəmə tərəfindən onun haqqında hêbs qərarı çıxarılmasını istəyib. Gecə saatlarında İstanbul 12-ci Ağır Cəza Məhkəməsi İlkər Başbuğun hêbsi barədə qərar çıxarıb.

İlkər Başbuğ məhkəmədən çıxarkən jurnalistlərə qısa açıqlama verib: Türkiyə Cümhuriyyətinin Silahlı Qüvvələrinin 26-cı Baş Qərargah rəisi silahlı terror təşkilatı qurmaq və idarə etmək ittihamı ilə hêbs olunub. Təqdir böyük Türk xalqınıdır".

Qeyd edək ki, İstanbul 13-cü Ağır Cəza Məhkəməsi xüsusi yaradılmış internet saytlarında hökumətə qarşı qara piar kampaniyasının aparılması üzrə başladılan və "İnternet andıcı" adı verilən istintaq işində adı keçən İlkər Başbuğ haqqında prokurorluğa müraciət edilməsini qərara alıb. Prokurorluq isə bu yazı əsasında keçmiş Baş Qərargah rəisi haqqında istintaq başladılmasına qərar verib.

İlkər Başbuğa qarşı irəli sürülən terror təşkilatı qurmaq və idarə etməyə görə Türkiyə Cinayət Məcəlləsində 15 il azadlıqdan məhrumetmə, dövləti devirməyə cəhd göstərməyə görə isə ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzası nəzərdə tutulur.

Adaletiniz bu mu!

Roboski'de yakınlarını yitiren və taziye evindən dönen 7 kişinin jandarmadaki sorgusu sürüyor. Gözaltıları Meclis'in gündemine taşıyan BDP Grup Başkanvekili Hasip Kaplan, "Siz 35 can toprağa düşerken, bunun faillerinden hesap sormazken kalkıp onları gözaltına alıyorsunuz.

Sorarım size, adaletiniz nerede?" diye sordu. Roboski katliamını protesto gösterisine katıldığı için gözaltına alınanlara katliamda yakınlarını kaybedenler de eklenmişti. Gözaltına alınan katliamda 3 kuzenini yitiren Faruk Encü, Serbest Encü, Nihat Encü, Nezir Encü, Ferset Encü, Özcan Encü ile Ferdi Alma halen ilçe jandarma karakolunda tutuluyor. Gözaltıların Uludere Kaymakamı'na yönelik dayak soruşturması kapsamında gerçekleştirildiği belirtiliyor. Daha önce de soruşturma kapsamında 6 BDP'li gözaltına alınmıştı. Beş gün önce Uludere'de gözaltına alınan Gazi Özer isimli yurttaş da serbest bırakıldığı öğrenildi. BDP Şırnak Milletvekili Hasip Kaplan önceki gün Meclis Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada Roboski katliamında yakınlarını kaybedenlerin gözaltına alınmasını sert bir dille eleştirdi. Encü ailesinden 29 kişinin bu katliamda hayatını kaybettiğini hatırlatan Kaplan, İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin'e "Siz 35 can toprağa düşerken, bunun faillerinden hesap sormazken kalkıp onları gözaltına alıyorsunuz. O zaman sorarım size adaletiniz nerede? Adaletiniz tabelada" diyerek tepki gösterdi. Gözaltıların artacağı yönünde endişeleri olduğunu belirten Kaplan, "Duyduğumuza göre 60 kişi daha gözaltına alınacakmış. AKP artık hükümet ve devlet oldu. Eskiden hükümetler devlete topu atardı. Şimdi AKP devleti savunuyor" dedi. Öte yandan Roboski katliamını protesto gösterisi ardından İstanbul'da birçok ilçede yapılan ev baskınlarında gözaltına alınan 17 kişi dün Adliye'ye sevk edildi. Kentte iki HPG'linin polislerce infazını protesto ettiği için gözaltına alınan 8 kişi de Adliye'de bulunuyor.

DİHA/HABER EKİBİ

Академику Надиру Надирову 80 лет

Академик НАДИРОВ НАДИР КАРИМОВИЧ родился 6 января 1932 г. в с. Кикач Нахичеванского района Азербайджанской ССР; в возрасте пяти лет в числе насильственно депортированных представителей местного курдского населения оказался в Сарысуйском, затем в Таласском районах Джамбулской области (Казахская ССР). В 1948 г. окончил 10 классов на казахском языке в с. Ернарзаталасского района (ныне с. Орнекты Жамбылского района) Джамбулской области. Только через год получил спецразрешение, преодолел множество бюрократических преград и стал студентом химико-биологического факультета Кзыл-Ординского пединститута им. Н.В. Гоголя (ныне Кызылординский госуниверситет им. ҚорқытАта). На основании Закона РК "О реабилитации жертв массовых политических репрессий" от 14.04.1993 г. Н.К. Надиров юридически признан жертвой политических репрессий и полностью реабилитирован.

Даты профессионального пути: 1953-1956 гг. – учитель химии и биологии средней школы; 1956-1959 – аспирант Московского госпединститута им. В.И. Ленина, защита канд. дисс.; 1959-1968 – распределен заведующим кафедрой Хабаровского пединститута, защита докт. дисс.; 1968-1975 – проректор по научной работе и зав. кафедрой КазХТИ, г. Чимкент, звание профессора; 1975-1984 – директор Института химии нефти и природных солей АН КазССР, г. Гурьев (ныне Атырау); 1977-1986 – главный ученый секретарь и член президиума Академии наук КазССР, член-корр., с 1983 г. академик АН КазССР; 1986-1987 – старший научный сотрудник ИХНИПС АН КазССР; 1987-1990 – руководитель Казахского отделения Всесоюзного НИИ нефти им. А.П. Крылова; после его реорганизации до 2000 г. – первый вице-президент НПО "Казнефтебитум".

В 1991 г. академик выступил одним из основателей Национальной инженерной академии РК; с 1997 г. по настоящее время первый вице-Президент НИА, внесший весомый вклад в ее становление и развитие; член президиума и председатель Высшего совета при Президенте НИА РК, председатель отделения нефти и химических технологий; Генеральный директор НИЦ "Нефть"; академик (1996) и член Президиума Совета Международной инженерной академии (МИА, Москва), член ряда зарубежных академий.

Ученый-нефтехимик, нефтепереработчик, нефтяник Н.К. Надиров хорошо известен в советской науке, является гордостью научно-инженерного сообщества Содружества Независимых Государств, мировой и казахстанской общности. С 1983 г. он единственный избранный из числа ученых-нефтехимиков действительный член АН КазССР (ныне Национальная Академия наук РК) за все время ее существования; среди ученых только он имеет звание "Почетный нефтяник СССР"; обладатель звания "Выдающийся инженер XX века" (2001) и Большой Золотой медали МИА (2011).

В активе Н.К. Надилова: звания "Изобретатель СССР" (1985) и "Почетный инженер Республики Казахстан" (2001); 5 медалей "Автору научного открытия" имени П.Л. Капицы (2005-2008); Медали НАН РК имени Аль-Фараби и Ч.Валиханова; медали СССР и научного сообщества СНГ: имени К.Э. Циолковского, М.В. Ломоносова, Д.И. Менделеева и др.; Золотая медаль имени академика У.А. Джолдасбекова (2010); Большая Золотая медаль Национальной Академии наук в честь 65-летия НАН РК (2011).

За достижения в профессии, множество изобретений, научных открытий, трудов журналисты назвали ученого "Казахским Ломоносовым". С легкой руки Сафи Утебаева, первого казаха – инженера-нефтяника, первого директора производственного объединения "Казахстаннефть", коллеги (а это пять

поколений – от студентов до академиков) считают Н.К. Надилова "Отцом казахстанской нефтяной науки".

В 2001 г. учреждены (впервые при жизни ученого) ежегодные Международные научные Надиловские чтения и с его активным участием уже девять раз форумы с большим научным и общественным резонансом прошли в ведущих университетах страны (Атырау, Кызылорда, Шымкент, Томск /Россия/, Актобе, Актау, Уральск, два раза в Алматы) по проблеме "Научно-технологическое развитие нефтегазового комплекса" и стали образцом преемственности научных традиций, верности профессии.

Начатые в Хабаровске исследования адсорбционных и каталитических свойств природных сорбентов (бентонитовых глин, диатомитов, цеолитов и др.) с целью замены дорогостоящих привозных аналогов, частности, их использования для выделения и разделения токоферолов (витаминов группы Е) стали основой Надиловской физико-химической научной школы; в 1967 г. Н.К. Надилов удостоен почетного звания "Отличник народного просвещения РСФСР". В Москве изданы монографии ученого: "Теоретические основы активации и механизма действия природных сорбентов в процессе осветления растительных масел" (1973, 350 с.; физико-химия) и "Токоферолы и их использование в медицине и сельском хозяйстве" (1991, 335 с., органическая и биологическая химия) под редакцией Героя Социалистического Труда акад. АН СССР Н.М. Эмануэля и чл.-корр. АН СССР Р.П. Евстигнеевой.

На базе кафедры технологии переработки нефти и газа КазХТИ (г. Чимкент) также сформировалась Надиловская научная школа нефтепереработчиков. Ученый и его последователи внесли существенный вклад в исследования алюмосиликатных катализаторов, необходимых для переработки нефти.

Параллельно с этим через два года Н.К. Надиров по заданию Госкомитета по науке и технике при Совете Министров СССР возглавил разработку технологии получения многоатомных спиртов каталитическим гидронолизом сахаров, создав свою научную школу катализаторов, его научный труд «Каталитическое гидрирование и гидронолиз углеводов» (в соавт. с Р.С. Слущким. Москва, 1976. 192 с.) признан классическим.

Публикации. Первые научные статьи Н.К. Надилов опубликовал в Москве (Семья и школа. 1955, № 2, с. 11-12; Химия в школе. 1957, № 1 и 6) и Алматы; затем по теме кандидатской диссертации – первую из множества последующих зарубежных статей (см.: "SchoolscienceReview" / Школьное научное обозрение/, vol. XXXIX. Лондон, 1957, № 137), первые книги "Изучение обратимости и равновесия химических реакций в курсе химии средней школы" (Хабаровск. 1962, 80 с.); "Химическое равновесие и принципы его смещения" (Хабаровск, 1967; Алма-Ата, 1977. 104 с.); учебное пособие для студентов вузов и учителей химии (Алма-Ата, 1986. 215 с.).

Ныне в активе академика Н.К. Надилова свыше 950 научных трудов, 31 монография, 10 учебных пособий, руководство 10 докторскими и 50 кандидатскими диссертациями, более 200 авторских свидетельств на изобретения и патентов, 6 научных открытий.

Под руководством Н.К. Надилова впервые проведены комплексные исследования состава и свойств нефтей месторождений Казахстана. За научный проект «Комплексное исследование высоковязких нефтей полуострова Бузачи, разработка и внедрение технологии их трубопроводного транспорта» Н.К.

Надилов вместе с группой авторов в 1980 г. удостоен Государственной премии КазССР в области науки и техники. Ученый входит в когорту активных участников открытия в 1979 г. и освоения Тенгизского нефтегиганта, формирования СП "Тенгизшевройл", написал об этом монографию "Тенгиз – море нефти, море проблем" (Алматы, 2003. 266 с.). В 1970-2000 г. академик стал автором и организатором издания двух серий коллективных монографий: "Новые нефти Казахстана и их использование" (8 книг, 1979-1987); "Нефтебитуминозные породы" (5 книг, 1982-1988). Обобщенная монография "Нефтебитуминозные породы Казахстана" издана в Казахстане и в Канаде на английском языке.

На основе изысканий Н.К. Надилова и под его руководством успешно реализована научно-техническая программа "Кирь" (1980-1985 гг. с продлением на 1980-1990 гг.) – комплексный проект добычи и переработки нефтебитуминозных пород (НБП) Западного Казахстана. В ее рамках впервые в мире были разработаны и внедрены в практику технологии использования нефтебитуминозных пород как вяжущего средства, горячего и холодного смешения и др.; проложено более 7 тыс. км надежных автодорог, что высоко оценили, например, канадские коллеги. Инновационная идея ученого об использовании НБП для производства синтетической нефти, ряда ценных редких элементов, моторных топлив и других нефтепродуктов давно внедрена в производство.

За книгу "Технология повышения нефтеизвлечения" (1982, 273 с.) ученый удостоен самой высокой для нефтяников СССР награды – Премии им. акад. И.М. Губкина, за труд "Высоковязкие нефти и природные битумы" (Алматы: Ғылым, 2001, в 5 т.) – Премии РК им. акад. К.И. Сатпаева первой степени.

Научный труд Н.К. Надилова "Нефть и газ Казахстана" (Алматы, 1995. Т. 1 – 395 с., т. 2 – 400 с.) в 1996 г. признан "Лучшей книгой года" в Казахстане.

В том же году впервые почти за 100 лет нефтяной промышленности Казахстана по инициативе академика Министерством образования и науки и Национальной Академией наук РК учрежден научно-технический журнал "Нефть и газ" – в настоящее время "ведущее издание страны в области естественных и технических наук", и Н.К. Надиров является его бессменным главным редактором. Журнал зарегистрирован во Франции (ISSN 1562-2932), входит в ведущую англоязычную научно-техническую базу данных INSPEC (Великобритания); в 2011 г. по итогам международного аудита научных изданий он стал лауреатом в номинации "За самый высокорейтинговый научный журнал".

В настоящее время академик Н.К. Надилов – член комиссии МОН РК по присуждению премий имени К.И. Сатпаева, А.М. Кунаева, Ч. Валиханова, И. Алтынсарина; независимый член Совета директоров АО "Казахский Институт нефти и газа", независимый директор Морской Нефтяной компании "КазМунайТенгиз". Член Совета Министерства культуры РК по развитию языков, Совета по инвестициям и новым технологиям при Акимате г. Алматы.

В преддверии юбилея – в 2011 г. академик Н.К. Надиров удостоен Большой Золотой медали Национальной Академии наук Республики Казахстан, Большой Золотой медали Международной инженерной академии (Москва), Памятной медали "Қазақстан Республикасының тәуелсіздігіне 20 жыл / 20 лет независимости Республики Казахстан"; ордена "Парасат"

("Благородство").

Национальная гордость своего древнего народа, общественный деятель международного уровня, Н.К. Надиров первый публицистический труд "Мы, курды-казахстанцы" (Алматы, 2003. 556 с.) посвятил 60-летию насильственной депортации курдов из Закавказья. Во второй книге "Разница во времени, или Исторические повороты: экзамен на порядочность" (Алматы, 2008. 692 с.) ученый описал свой жизненный и профессиональный путь сквозь призму общественных событий в СССР, представил историю развития высшего образования и Академии наук Казахстана в лицах и событиях.

Академик был Президентом Ассоциации "Барбанг" курдов РК в 1996-2003 гг., в настоящее время ее Почетный Президент. Член Ассамблеи народа Казахстана с момента ее создания (1995). Республиканской ТРК "Хабар" о Н.К. Надилове сняты документальные фильмы в циклах "Линия судьбы" и "Ел ағалары", а ранее – "Несгибаемый курд". Академик Н.К. Надиров и его супруга Галина Амоевна – кандидат химических наук, общественный деятель – вырастили троих сыновей; подрастают семь внуков.

Кроме указанных в тексте, академик Н.К. Надиров имеет следующие награды. Ордена: Трудового Красного Знамени, 1981; "Құрмет", 1999; "Достық", 2006; "Парасат", 2011. Медали: "За доблестный труд в ознаменование 100-летия со дня рождения В.И. Ленина", 1970; "30 лет освоения целины", 1984; Астана, 1998; "100 лет нефтяной промышленности Казахстана", 1999; "10 лет независимости Казахстана" 2001; "За заслуги в развитии науки РК", 2002; им. А.М. Подгорного (Украина), 2003; Почётный знак "AGA" (2003); "50 лет освоения целины", 2004; "Инженерная слава" (2009); "Астане 10 лет", 2009; "За заслуги в развитии науки РК", 2010; "250 лет присоединения Казахстана к России"; "Қазақстан Республикасының тәуелсіздігіне 20 жыл", 2011 и др.

Звезда науки

*В лихие годы Страха, Плача,
Когда свирепствовал Палач,
Рожденье плачем обозначил
Малыш в селении Кикач.
Тот плач – как знак иль иллюстрация
Репрессий, ссылок, депортаций,
Страданий древнего народа,
Его борьбы за статус нации.
Попав в страну Домбры и Юрты,
Не знал тогда никто из курдов,
Что привезли не только муки,
Но и свою звезду науки.
Богата Степь душой, природой,
Она струится добрым светом.
Не подавать в степи народы,
Ее мыслителей, поэтов.
Наке1 раскрыл в степи талант,
Для курдов он – Абай и Кант.
Для казахстанской же науки –
Мудрец-титан, творец-гигант.
Он – не скупой, зарывший клад
Идей, богатства и награды:
Полсотни докторов и кандидатов
Смог подготовить старший брат.
Свой убыстряет Время бег,
Ведь лишь вчера прощались с веком.
Дай Бог, Наке, прожить Вам век,
Остаться вечным Человеком!*

**Акымгали Кенжегалиев
доктор технических наук, профессор Атырауского института нефти и газа**

Əhməd Türk və Səlahəddin Dəmirtaş Uludərədə cənazələrin dəfn edilməsinin ardınca mətbuata açıqlama verib

Əhməd Türk : QATİL HÖKUMƏTDİR

Cənazələrin dəfn edilməsindən sonra qəbiristanlıqda kürdcə və türkçə danışan DTK Başqanı və Mardin Millət vəkili Əhməd Türk, Kürd xalqının haqlarının alındığını söyləyərək bildirib ki, Biz hər gün öldürülürük, həbs olunuruq. Bununla yanaşı bu gün burda yaşananlar soyqırımdır. Bu soyqırım Kürd xalqının üzərində illərdir sürür. Kürd xalqının səsini boğmaq istəyirlər. Amma Türk Dövləti və Ərdoğan bilsin ki, biz zülmə qarşı çıxacağıq və hər gün mübarizəmizi yüksəldəcəyik. Bütün dünya bunu bilsin.

Soyqırımı necə təsvir edəcəyini bilmədiyini söyləyən Türk: "Əslində soyqırımı necə təsvir etdiklərini bilmirəm. Soruşmaq istəyirəm bu soyqırım deyil nədir? Mənə desinlər. Bundan daha böyük soyqırım olarmı? İnsanları təyyarələrlə, bombalarla, kimyəvi silahlarla öldürəcəksiniz, günahsız olduğunu, sadəcə kəndli olduğunu bilib. Buna soyqırımdan başqa nə ad vermək olar?"

QATİL HÖKUMƏT OLARAQ XATIRLANACAQ

Uludərədə edilənlərin, Esad və Kaddafinin etdiklərindən betər olduğunu qarşıya qoyan Türk, "İndi zülmə qarşı olduğunu söyləyən, Esad və Kadafini tənqid edənlər bu gün etdikləri Kadafinin etdiklərindən, Esadın etdiklərindən daha çoxdur. Nə Esad nə Kaddafi öz xalqını təyyarələrlə, kimyəvi silahlarla qətillə yetirməmişdir. Bunları tənqid edənlərin özləri soyqırıma damğasını vuran insan olaraq xatırlanacaqlar. Hər şey

edə bilirlər amma azadlıq sevdamızı əsla və əsla əlimizdən ala bilməyəcək-

lər. Mübarizəmiz azadlıq mübarizəsidir, insanlıq mübarizəsidir, bərabərlik mübarizəsidir. Biz DTK olaraq, partiyamız olaraq və xalqımız olaraq, xalqımızla birlikdə mübarizəmizi gün keçdikcə daha güclü hala gətirəcəyik.

Səlahəddin Dəmirtaş: BU ÖLKƏ BÖLÜNÜB

BDP Başçısı Səlahəddin Dəmirtaş, yaşananların qırğın və vəhşilik olduğunu ifadə edərək, bunları eşit-

dirməyə çalışdıqlarını söylədi. Dəmirtaş: "Bütün bunlardan bir tək istəyimiz var; bu ağrının və qırğının necə baş verdiyi, necə reallaşdığı ortaya çıxsın. Bu ölkədə bir daha kimse belə bir alçaqlığa cəsarət etməsin. Bütün məqsədimiz budur. Amma dünəndən bu yana etdiyimiz bütün çağırışlara və şərhələrə baxmayaraq, qəhrəman Türk mediası tarixdə nadir rast gəlinən bir müvəffəqiyyət göstərmiş və 35 kəndlinin döyüş təyyarələri ilə qətl edilməsini Türkiyə gündəmindən saxlamışdır. Bu irqçi və faşizim durumuna hökumət ilə birlikdə gizləyən mediaya da düşmüşdür. Əgər belə bir ağrıda Türkiyə birləşə bilmərsə, ağrıda ortaqlaşma yaratmırsa Kürdün ağrısı Kürd xalqıdır" deyilsə, bu ölkə onsuz da bölünmüşdür, bölünəcək çox şey qalmamışdır.

Acılardan bölünən bir dövlət, bir cəmiyyət, bir xalq bölünmənin ən böyüyünü yaşamışdır. Yalnız 3 nəfərdən başqa 35 adamın böyük əksəriyyəti uşaq, 12-13-14 yaşındakı uşaqları döyüş təyyarələri tərəfindən bombalanır. Bədənləri parçalanır.

Aradan 24 saat keçməsinə baxmayaraq bu ölkənin başçısı başsağlığı belə vermədi. Müxalifət başsağlığı mesajı vermədi, Baş nazir xalqımızın ailələrin başı sağ olsun deyə bilmədi. Kürdün ağrısı kürd xalqıdır demişlər.

Amma kimse unutmasın Kürd xalqı sahipsiz deyil, kimsəsiz deyil. Bu gün bu parçalanmış bədənləri, parçalanmış torpaqlara təslim edirik, əmanət edirik. Amma bu ölkəyə bu azadlığı gətirəcək olan da bu gənclərdir. Bədənlərini heçə saydığınız, cənazələrinə hörmət etmədiyiniz bu gənclər, bu ölkəyə azadlıq

gətirəcək. Baş nazir xalqın ağrısını paylaşmağa cəsarət etmir. Müxalifət, 35 adam ölməmiş kimi davranır. Məclis başçısı bu ölkədə 35 Kürd gənci qətl edilməmiş kimi davranır. Ölkəni bölən sizsiniz, işdə bu gün ölkə bölünür. Bir ölkə bundan daha çox bölünməz.

BU TORPAQLARIN ADI KÜRDÜSTAN, BU XALQIN ADI KÜRD XALQIDIR

Dəmirtaş, bu olayı, bu qətilyamı beynəlxalq məhkəmələrə və BMT -yə kimi qaldıracağıq. Türkiyə məhkəmə qarşısında cavab verməlidir. Dəmirtaş, 50 min dəfə də saxlasanız, 50 min dəfə bombalasanız, qətl etsəniz bu tor-

paqların adı Kürdüstan, bu xalqın adı Kürd xalqıdır. Bu gerçək heç dəyişməyəcək. Bu dəftər burada bağlanmayacaq. BMT var, beynəlxalq məhkəmələr var. Sizi məhkum edənə qədər bütün gücümüzü çalışacağıq. Meydan meydan, alan-alan sizi nümayiş edəcəyik. Utanmadan, sıxılmadan, bizi pravakasya yaratmaqda suçlayırlar. Xalq ağrısını meydanlarda etiraz edərək göstərir. Media qırğını görmür, pravakasyonlar "küçələri qarışdır"

deyir. Sən 35 uşağı parçalamısan bundan daha böyük qırğınımı olar? Yasına və başsağlığına müdaxilə edəcəksən. Ailələri axtarıb cənazələri birlikdə basdırmaq əvəzinə, ailələri qorxudacaqsan. "Kürd öləcək, boynunu

bükəcək və gözləyəcək" yox elə günlər keçdi. Baş nazirə səslenirəm; Uşaq, körpə demədən hamımızı qətl etsəniz, bu torpaqlarda geriye heç bir şey qalmasa, sənin lənətli, çirkli qırğına bulaşmış əllərlə, bizim şanlı müqavimətimiz, mübarizəmiz qalacaq. Heç bir şey qalmasa bu qalacaq.

Qırğının planlı şəkildə olduğunu irəli sürən Dəmirtaş, AK Partiya spikeri Hüseyin Poladı nəzərdə tutaraq, qırğının təmizləmə vəzifəsinin də AKP li bir Kürd xalqına verildiyini söylədi. Dəmirtaş: Ortada planlı proqramlı bir qırğın vardır. Bundan sonra bu qırğın unudan və susan, mübarizədən qaçan şərəfsiz olsun. Qorxmayaçağıq. Çünki haqlıyıq. Öz torpağımızda azadca yaşamaq istəyirik. Budursa günahımız, əvəzini ödəyərək azadlığı qazanırıq. Bu torpaqlar bu xalqın torpaqlarıdır. Öz dili və mədəniyyəti ilə yaşamaq istəyir. Bu torpaqlarda çox zaman Kürd xalqı qırğına məruz qalmışdır, zamanında yaşamışdır və bunu tarix birdə təkrar edərək kürd xalqına yaşatdı...

ŞAĞİRDƏLƏR, ÖLƏN 7 MƏKTƏBLİNİ XATIRLAMAQ ÜÇÜN MƏKTƏBƏ

GETMƏDİLƏR

Bu vaxt təyyarə bombardmanında ölənlər 35 adamdan 7 -sinin Gülyazı Liseyinin şagirdləri olduqları öyrənilmişdir. Bu səbəblə bölgədəki Gülyazı, Ortasu və Ortabağ Kəndlərində olan ibtidai təhsil və məktəblərdə olaydan sonra dərslər keçirilmədi. Müəllimlər səhər saatlarında məktəbə getsədə, heç bir şagirdin məktəbə gəlmədiyi söylənilmişdir.

Ferit ASLAN- Bayram BULUD- Ramazan İMRAĞ- ŞIRNAK- DHA Tərcümə edən. Kurdo Kurdistan

Cəmil HƏSƏNLİ

Tarix elmləri doktoru, professor
“Media forum” saytı tarixçi
alim Cəmil Həsənlının
“Azərbaycanın sovetləşməsi və Qarabağın qara günləri (1920-1923)”
araşdırmasını oxuculara
təqdim edir.

Əvvəli 147-ci sayımızda

***

Hələ bu müqavilədən 5 gün əvvəl Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyi “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Ermənistan Respublikası ilə mübahisəsiz ərazilərinin sərhədlərinin təsviri” adlı sənəd hazırlayıb Azərbaycan İnqilab Komitəsinin sədri N.Nərimanovun və xarici işlər komissarı M.D.Hüseynovun imzası ilə Moskvaya göndərmişdi.

Ermənistanla müqavilə imzalanarkən N.Nərimanov və M.D.Hüseynov tərəfindən qabaqcadan Moskvaya göndərilmiş və tərəflər arasında sərhəd xəttini özündə ehtiva edən bu sənəd tamamilə nəzərə alınmadı.

Göründüyü kimi, Azərbaycanın yeni hakimiyyəti üçün kədərli bir vəziyyət yaranmışdı. Bir tərəfdən sosialist inqilabı pafosunda özünü Sovet Rusiyasına yaxın hesab edir, digər tərəfdən fəhlə-kəndli ittifaqına getdiyi Sovet Rusiyasının əli ilə özündən əvvəlki hökumət dövründə mübahisəsiz olan torpaqları itirirdi. Taleyin qəribə istehzası idi ki, müsəlman kommunistlərinin bilavasitə yardımı ilə Azərbaycanı işğal edən Sovet Rusiyası Azərbaycan əraziləri hesabına Cənubi Qafqazda özünə müttəfiqlər tapır, Ermənistan və Gürcüstanla ittifaq müqavilələri bağlayır və bununla Avropada özünün “sülhsevər” imicini formalaşdırırdı. Bu proseslər o qədər eybəcər formada aparılırdı ki, hətta Moskvadan Azərbaycana ezam olunmuş bəzi sovet işçiləri bütün bunların Azərbaycana ədalətsiz münasibətin nəticəsi olduğunu dilə gətirirdilər.

Bütün bu haqsızlıqları müşahidə edən Azərbaycan SSR Xalq Təsərrüfatı Şurasının sədri N.Solovyov Leninə ünvanladığı geniş məktubunda yazırdı: “Moskvaya ümidlər var idi. Lakin Gürcüstan və Ermənistanla müqavilələr və bu respublikalara Azərbaycan ərazisinin bir hissəsinin verilməsi müsəlman əhalisində əgər bu ümidləri öldürməyibse də, ona münasibətdə tərəddüdlər yaradıb. Müsəlman kütlələrinin nəzərinə, Moskva nəinki Azərbaycanı işğal etdi, hətta onun hesabına Gürcüstan və Ermənistanda da pay verdi. Gürcüstanla aparılan danışıqlarda Azərbaycan tərəfini nümayəndə heyətinin tərkibində gürcünün təmsil etməsi, Ermənistanla danışıqlarda isə erməninin təmsil etməsi Azərbaycan üçün təhqirə çevrildi. Müsəlmanlar baş açma bilmirlər ki, onların iştirakı olmadan nə üçün danışıqlarda Gürcüstan tərəfini yalnız

Azərbaycanın sovetləşməsi və Qarabağın qara günləri

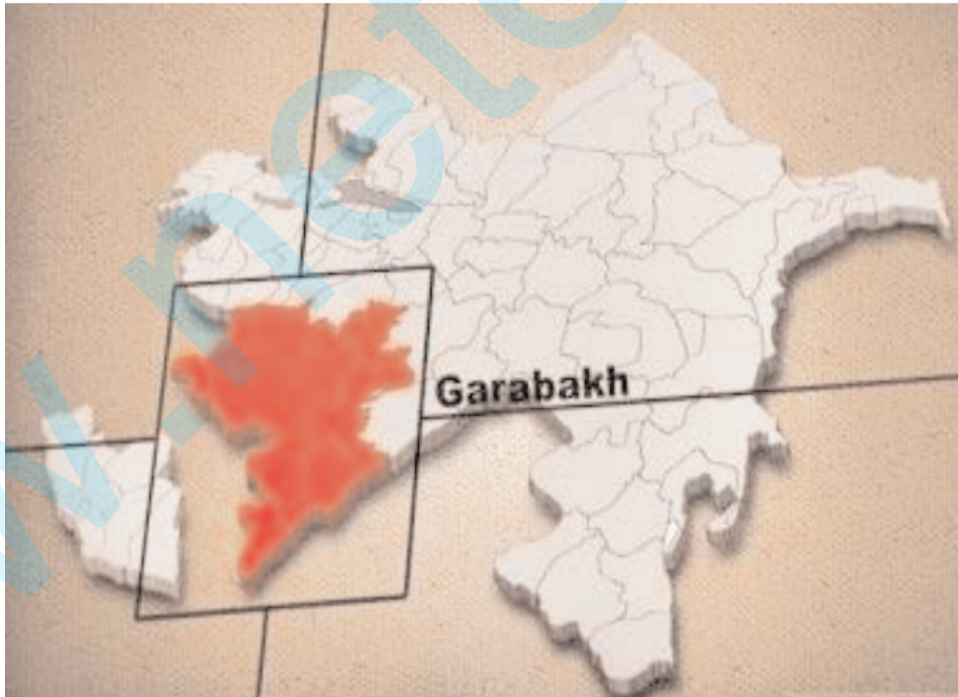
gürcülər, Ermənistan tərəfini isə yalnız ermənilər təmsil etdikləri halda onların nümayəndələri bu danışıqlarda olmayıb.

Başdan-başa müsəlman əhalisindən ibarət olan Azərbaycan ərazilərinin bir hissəsinin, böyük iqtisadi və strateji əhəmiyyətə malik olan dəmir yolunun Ermənistana verilməsini, Azərbaycanla Türkiyəni birləşdirən yeganə dəhlizin işğal edilməsini özündə ehtiva edən Ermənistanla müqavilə əhalidə xüsusilə ağır təəssürat yaradıb. Azərbaycan KP MK-nın bir sıra üzvləri bu müqavilənin, özünü kommunist adlandıran, əslində isə bilərəkdən və ya bilməyərək millətçilik edən Mərkəzdəki nüfuzlu ermənilərin göstərişi ilə tərtib edildiyini iddia edirlərsə, sadə müsəlman onun barəsində nə deməlidir”.

***

Avqustun 10-da imzalanmış Rusiya-Ermənistan müqaviləsinə iyulun 15-də Moskvaya Azərbaycanın fəvqəladə səlahiyyətli nümayəndəsi təyin olunmuş Behbud Şaxtaxtinski etiraz etsə də, bunun elə bir əhəmiyyəti olmadı. Avqustun 13-də onun Leninə göndərdiyi məktubdan aydın olur ki, müqavilə haqqında o, mətbuatdan xəbər tutub və onun maddələri barədə elə də dəqiq məlumata malik deyil. O yazırdı: “Şaxtaxtı-İrəvan və Şaxtaxtı-Culfa dəmir yolunun müvafiq nəqliyyat vasitələrinin hamısı ilə birlikdə Ermənistanla verilməsi bütün Cənubi Azərbaycanın daşnakların əlinə keçməsi deməkdir və bu addım daşnakları İranda ingilis qüvvələri ilə birləşdirdiyi halda Azərbaycanı türk inqilabı

həmin halda Ermənistan bu azadlıq təşəbbüsünü, lakin Karaxan Sovet Rusiyasının və

hərəkatı ilə hər cür əlaqədən məhrum edir”.

Məktubda B.Şaxtaxtinski qeyd edirdi ki, “Naxçıvanı ələ keçirmək üçün daşnaklar ingilislərdən istifadə etdilər. Lakin ingilislər çıxan kimi əhali üsyan qaldırdı və onların üzünə göndərilən təpədən-dırağa qədər silahlanmış erməni ordusu darmadağın edildi. Zəhmətkeş xalqın üçünlük qanlı mübarizəsindən sonra daşnaklardan azad olub Azərbaycana birləşmiş, hazırkı vaxtda bir erməninin belə olmadığı bu diyarı daşnaklara vermək xalqların öz müqəddəratını təyin etməsinin ümumi qəbul olunmuş prinsipinin və Sovet Azərbaycanının hüququnun açıq pozulması deməkdir”.

Azərbaycan Xalq Xarici İşlər Komissarı M.D.Hüseynov N.Krestinskiyə göndərdiyi “Azərbaycanda vəziyyət haqqında məruzə”sində əhali arasında gedən söz-söhbətə istinadən belə bir acı həqiqəti etiraf edirdi ki, “rus ordu hissələri gəlib Azərbaycanı tabe etdi və bizim respublikanın müstəqilliyi itirildi.

Əhali arasında Qızıl Ordunu elə köhnə rus ordusu kimi qiymətləndirirlər”.

***

Azərbaycan tərəfinin cidd-cəhdlərinə baxmayaraq Ermənistanla müqavilə imzalanması ərafəsində ona müqavimət göstərən Orconkidze Mərkəzin açıq və gizli məzəmmətlərindən sonra avqustun 26-da Çiçerinə teleqram vurdu ki, 10 avqust müqaviləsinə dəqiqliyi ilə riayət ediləcək”. Həmin gün Çiçerinə göndərdiyi ikinci teleqramda o təkrar olaraq müqaviləyə əməl olunacağını qeyd edib yazırdı: “Bir daha təkrar edirəm Ermənistanla 10 avqust 1920-ci il müqaviləsinə dəqiqliyi ilə riayət etmək lazımdır”.

Çiçerinin heç nəyə məhəl qoymadan erməniləri müdafiə etməsi və hətta Ermənistanla səlahiyyətli sovet nümayəndəsi təyin edilmiş Leqranın rəyinin əksinə olaraq avqustun 11-də və 21-də verdiyi bəyanatlarla Ermənistanı himayə etməsi hələ ki, Tiflisdə oturan Leqranı belə hiddətə gətirmişdi. Avqustun 29-da o, Çiçerinə yazırdı ki, “ermənilər bir sıra yerli məsələlərdən çəkinmədən sui-istifadə edirlər. Sizin Ohancanyanın çıxışının təxribatçı xarakterini nəzərə almadan 11 və 21 avqust bəyanatlarınız nəzərdə tutulan təəssüratı yaratmadı”.

Azərbaycana münasibətdə Sovet Rusiyasının belə özbaşınalığı N.Nərimanovun hiddətinə səbəb olmuşdu. O, yaxşı anlayırdı ki, bütün bu oyunların əsas təşkilatçısı onun hələ 1919-cu ilin yayından Şərq siyasətinin müəyyən edilməsində kəskin ziddiyyətə girdiyi

olsunlar, lakin Karaxan Sovet Rusiyasının və

onun arasındakı ziddiyyətin kökündə məhz bu dünyagörüşü fərqi dayanırdı.

Nəriman Nərimanov Türkiyədə Sovet Azərbaycanının səlahiyyətli nümayəndəsi İbrahim Əbilova yazırdı ki, “Çiçerin Şərq siyasətində işlətdiyi fikirlər büsbütün yanlışdır...Çiçerin Şərq siyasəti barəsində böyük bir doklad yazıb göndərdik. Var qüvvəmizlə tənqid etdik”.

Çiçerin də öz növbəsində İ.Stalinə yazırdı ki, “bizim müsəlmanlara etibar etməyimizdə bir məsələni həmişə nəzərə almaq lazımdır ki, gözəl günlərin birində bolşevizm əleyhinə meyl ingilislər əleyhinə meyləndən güclü ola bilər. Mən birtərəfli qaydada nümayəndəsi bizdə Nərimanov olan müsəlmanlara etibar etməkdən həmişə ehtiyat etmişəm və indi də ehtiyat edirəm”.

Georgi Çiçerinə qarşı mübarizədə çıxış yolunu Nəriman Nərimanov sovetləşmə ərafəsində ona çoxlu vədlər vermiş Vladimir Leninin məsələyə müdaxiləsində görürdü. Leninin Azərbaycanla bağlı məsələlərdə ədalətli mövqe tutacağına hələ inamını itirməmiş N.Nərimanov iyul ayının ortalarında ona yazırdı: “Yoldaş Çiçerin teleqramından aydın olur ki, Sizin məlumatınız birtərəflidir və ya Mərkəz o adamların təsirinə düşüb ki, həmin adamlar yaxın vaxtlara qədər denikinçilərlə birlikdə Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin əleyhinə mübarizə aparırdılar. Əgər mərkəzə Azərbaycanı qurban verib, ancaq Bakını və nefti özündə saxlamaq, Şərq siyasətindən tamamilə imtina etmək sərfəlidir, qoy bunu etsin. Lakin xəbərdarlıq edirəm: gürcü menşevikləri və daşnak xəyanətkarları ilə qonşuluqda bütün Azərbaycan olmadan Bakını saxlamaq olmaz. Digər tərəfdən mən bilmək istəyirəm: Mərkəz biz müsəlmanlara necə baxır və belə vacib məsələləri bizsiz necə həll edə bilər?”

Mərkəz bizə etibar etməyə bilər, lakin mərkəzin qərarı ilə Orconkidze və Mdivani kimi məsul işçilər də razı deyillər. Mən açıq deyirəm Qarabağ haqqında öz qərarı ilə Mərkəz bizi tərkislah etdi və Müsavatın guya müsəlman kommunistlərinin Azərbaycanı Rusiyaya satması barədə həmişə dediyi təxribatı əsaslandırdı və gücləndirdi. Söhbət o Rusiyadan gedir ki, həmin Rusiya eyni zamanda Ermənistanın və Gürcüstanın müstəqilliyini tanıyır və sovet hakimiyyəti qurulara qədər Azərbaycanın mübahisəsiz olan vilayətlərini nədənsə indi mübahisəli hesab edir. Yoldaş Çiçerin Mərkəzin siyasətinə tabe olmaq haqqında danışır, lakin eyni zamanda nəzərə alırmı ki, elə həmin o Mərkəz bizi şirna olmağa məcbur edir... Bizə açıq şəkildə deyirlər: siz tamamilə mübahisəsiz əraziləri Azərbaycanın əlində saxlaya bilmirsiniz, lakin bütün Şərqi azad olunmasından danışırırsınız”.

Nərimanov məktubun sonunda yazırdı: “Bizim nümayəndə yola düşür, ona görə xahiş edirəm və yalvarıram Mərkəzin Azərbaycan haqqında qərarlarını müvəqqəti dayandırın”.

Leninə göndərdiyi başqa bir məktubda Nərimanov respublikanın ərazi bütövlüyü üçün ciddi təhlükə yarandığını nəzərə alaraq Azərbaycanda dəhşətli vəziyyət yarandığından bəhs edirdi. O yazırdı: “Dəhşətli vəziyyət yaranıb. Mərkəz Gürcüstan və Ermənistanın müstəqilliyini, Azərbaycanın istiqlalıyyətini tanıyıb, lakin eyni zamanda Azərbaycanın tamamilə mübahisəsiz ərazilərini Ermənistanla verir. Əgər bu ərazilər Gürcüstana verilməmiş olsaydı, əfkarı-ümumiyyə ilə birtəhər mübarizə aparmaq olardı, lakin Ermənistanla, daşnaklara vermək düzəldilməsi mümkün olmayan, pis nəticələr verə biləcək səhvdir”.

Ardı var

Həjar
Şamiloğlu

AREFE

Karşımda sabır kasası
Başım ellerim arası
Yüreğim dörd dönüyor göksümde.
Ve birden
Dizime taş gibi düşen yumruğum
Dedi ki:
Kalk, bir iş yok fikirde,
Şimdi ağlamak sırası.
Bir bakire tepe olsa
Dayasam hayalı yanaklarımı
Hamerhem göksüne.

Islatsam
Utangaç çiçeklerini.
Sonra da hüngür hüngür...
Oynatsam ter temiz dağ havasını
Omuzlarımda.
Sonra da
Doğuş sonrasının rahatlığıyla

Kalkıp
Bir taş fırlatsam
Yüzü yukarı.
"Bu dünyanın nesini"
diye bağırırsam.
Yeller de alıp götürse sesimi.
Tepeden enince her gördüğüme
Sesimi duydum mu,
Diye sorsam
Onlar da yana sallasalar
Başlarını.
Ben de hayretler içinde

Kalsam.
"Bu adamlar sağırırlarsa
Başları neden sallanıyor"
Diye düşünsem.
Yüreğim dörd dönüyor
Göksümde yine.
Başım ellerim arası.
Karşımda taşıyor sabır kasası
Sabir taşının üstüne.

2000,
Maxmur, Kürdistan.

SÖZDÜM BİR ZAMAN

Bir yaşam gülüydüm,
Bir idam sehpaşımı şimdi.
Ruhum aklımdan asılmış.

Sözdüm bir zaman
Şimdi bir söz kölesiyim
Bir söz mahkumu.

Geç doğan bir aşk vardı içimde
Bir söz olup uçmak istedi.
Ruhumu kafes yaptım
Taş bastım kalbime.
Geç gelip tez geden bir aşkın
Saniği da ben, mağduru da.
Ruhumu aklımdan astım.

İnsandım bir zaman
Şimdi bir aşk ölüsüyüm.
Bir sevda cenazesi.
Sevdamı ruhumdan astım...

2001.
Güney Kürdistan.

***

Çekip gideceğiz hepimiz
Çekilmez dünyadan.
Gözümüz kalacak arkada.

Bizden bir söz kalacak arkada;
Bizden önceki söz...

1998.
Moskova

Barîyê
Bala

GELÊ KURD, ÇAVÊ TE RONİK BE

Gelê Kurd, çavê te ronik be, xwînxwarekî
teyî zorî, zexmî, pir hovî, şikir îdî sekîfî.
Xwedê heye, xem tu nîne, dora wanî dinê jî
îdî nêzîk dibe. Bapîra wa gotîye: "Kî çi dike,
bi xwe dike, xweliyê ser xwe da elek dike".
Gelek fîron, şah û qiral hatin û çûn,
Dû xwe hîştin dozêd giran, pir rêçêd xwîn.
Dêm-sifetêd wan melqûma agir barî,
Boy însanan anîn rojêd tele, tarî.
Pêşeroja xwe ne anîn wan ber çava,
Of negotin, kaf-kûn kirin dinya ava.
Ulm nehîştin, egişt kuştin, zane girtin,
Boy mafêd xwe dîn û mezheb tew avîtin.
Rê-dirb birîn, qetil kirin, xwîn bû behr-çem,
Bûne cellad, dinê hilda keder û xem.
Erd wan teng hat, top avîtin erşê-ezman,
Sêwî pir bûn, tim zêde bû zulma giran.
Behr zevt kirin, xezne hildan, nebûne tîr,
Hêykelê xwe bilind kirin jî ziv û zêr.
Aqûbeta wan xwînreja tim bû rovet,
Kesî wan ra nekir qedir, ne kir qîymet.
Seddâm jî hat, kîrnêd wîya me tew dîtin,
Êl hejîya, jî text û tac ew avîtin.
Ji dinê çû, rût û tezî, kapek suda,
Bû elêwet, kes ne çû ser laşê wî da.
Nisla wîya xilaz kirin rûyê dinê,
Koşk-serêd wî dêriz kirin, top avîtnê.
Tew heya wî bû qismetê rût, sexîra,
Axxê sêwiya, Xwedê ne hîşt îdî wî ra.

Ew kesê ku tim gelê xwe bilind dike,
Gel wîya pir dihebîne, jê hez dike.
Merzelê wî boy tew nisla dibe zyarat,
Mezin û çûk pêş wî dikin secde, hurmet.
Dîrokê da ew dimîne nemir serkar,
Navê wîya bi herfê zêr tê nivîsar.

ZİMANÊ MİN

Hemû qurna nav êgir da tu pijyayî,
Heciqîyî, herîşîyî, him zêryayî,
Yasax bûyî, pêpez bûyî, ne helyayî,
Ne rîzyayî, lal ne bûyî, zîmanê min.

Beyanîya, merivkuja tu veçîrîn,
Ser te bîngêr tim gerandin, tu hincîrîn,
Qels ne bûyî, bend ne bûyî, te kir hurmîn,
Tu palyayî, tu meyyayî, zîmanê min.

Bi te kenyan, tu lomandin, ne tîrsyayî,
Dilop, dilop bûyî gorav, tim kişyayî,
Neyar xast te bîmîçqîne, tu kelyayî,
Ne maşyayî, ne weşyayî, zîmanê min.

Te xemiland teht Bîsitûn, dinya zane,
Te xuluqand kal «Avêsta», ev eyane,
Ji xaçgera te xilazkir dîn-îmane,
Hûrxwaş bûyî, ricim bûyî, zîmanê min.

Feqî lîland, Xanî qaland, Barzan qîrya,
Goran lûvand, Şêxmûs hêrs bû, Hejar
kelya,
Xayîn mirin, te nas dike îro dinya,
Nûr-nederî, tu namîrî, zîmanê min.

Qam-qinyatî, şûr-mertalî, cî da helal,
Gula bînî, hilçînîye ava zelal,
Qema tûjî, te kul kirye dilê dijmin,
Tew zimana şîrîntîrî, zîmanê min.

Tu Soranî, tu Goranî, him Kurmancî,
Zîyaretî, qubla minî, him jî tacî,
Geh şîrînî, geh engalî, geh jî bacî,
Xezna kûrî, lel û durrî, zîmanê min.

Əmrah
Kürdoğlu

OLA BİLMƏZ

Qürbət eldə əksər güllü çiçəyi
Sənə doğulduğun yurd ola bilməz
Ağılı bəsləməz çaqqal balasın
Biraz verəcək qurd ola bilməz.

Kişi oğlu kişi ilə arxa ver
Söz anmazı tut qolçından arxa vur,
Alminium milyon dəfə çarxa vur,
Misri qılınc təkî sərt ola bilməz.

Kimsəniyə vermə qəlb ixdiyarın
Əziyyətini çəkmə vəfasız yarın,
Xəsisə versələr dünyanın varın
Tacir ola bilər mərd ola bilməz.

Bilməm ömrün yazı, nəydi yayı nə
Kədərdə düşdü nə yazığın payına
Dərdi yağsan tərəzinin tayına
Əmrahın dərdi tək dərd ola bilməz.

GÖRDÜNMÜ

Mənlik hamımızın köçüb qanına,
Canımız büsbütün duzdu gördünmü
Bizi bazarlara çəkib satanın,
Ciyəri bir parça buzdu, gördünmü.

Getməyib ATƏT-in torpağı, varı,
Girov düşməyibdi namusu, arı,
Düzü bilib, tərsə yazan qərarı
Hər saat əllidi, yüzdü gördünmü.

Şamı söndürülüb qeydə qalanın,
Bəhrəsi görüldü acı yalanın,
Bizi biyabana çölə salanın.
Layiqi palandı, bizdi gördünmü.

Əmrah inanarmı çərxi fəlaye,
Ömrümü qürbətdə verdi küləyə.
Mərd möhtac qalıbdı quru çörəyə,
Namərd yağ gölündə üzdü gördünmü.

QOYMADILAR Kİ

Əvvəl vuruşurduq çeçen sayağı
Kürsü hərəsləri qoymadılar ki
Xocalı şuşanı anam Laçını
Satdılar yedilər, doymadılar ki

Girovda düşməsin küllüfətləri
Öz başların yesin öz niyyətləri
42-ni keçdi hərəsləri
Zaman inələdi soymadılar ki

Yurddan ayrı düşdüm belimdə sındı
Məni şair edən dilimdə sındı
Vətənimdə sındı elimdə sındı
Bunu bir müsibət saymadılar ki

DOLUYAM-DOLU

Xarici eybəcər, ama daxili
Hikmətli kəlamla doluyam-dolu
Qıpdə eyləmədim düz gedənlərə
Aranın həqiqət yoluyam – yolu

Sərkərdə eylədik yoldan ötəni
Nəslî qanşanı kökü itəni
Düşündükçə əsir düşən vətəni
Babəkin kəsilen qoluyam-qolu

Dərd haraya çəkdi səmti azmadım
Quyu qazanlara quyu qazmadım
Gözəldəndə gözəl gördüm yazmadım
Sındı telli sazım Alıyam-Alı

Məni duyan aqıl başlar tacişam
Dolaşq olana dolanbaciyam
Acıdlə zəhərdəndə aciyam
Şirindilə beçə balyam-balı

Bəzən yaşadığım bir ana dönür
Bəzən misgin könlüm virana dönür
Bəzən təbiyyətim anara dönür
Bəzən mıxtökənin yalıyam-yalı

Dərdiyəm talehi kəsir düşənin
Ahiyam yağıya yesir düşənin
Əsir düşməmişəm əsir düşənin
Çəkidiy əzabdan halyam-halı

Əmrah duyğuların ruhdu qandadı
Halına yandığım mənə yanmadı
Ha çalışdım anmaz yenə qanmadı
Məni ananların quluyam-qulu.

Nəriman
Əyyub

ÜRƏYİM

Dözə bilməyirəm səni görəndə,
Qorxuram alışa, yana ürəyim.
Həsətlə baxıram ona gələndə,
Başqasına baxsam qına, ürəyim.

Vurğun olmağımı sanma xəyalıdı,
Son vaxtı sevməyim yeni bir haldı.
Onun gözəlliyi qəlbimi aldı,
Sevməyimi sakit sına, ürəyim.

Baxışdan görürəm sevəcək o da.
Sevməsə qəlbimi salacaq oda.
Sevmək ürəyimdə yeni bir səda,
Sevməyini sakit sana, ürəyim.

Naz eyləyən zaman nazı da xoşdu,
Mənə az baxmağı, azı da xoşdu,
Baxışı da xoşdu, üzü də xoşdu,
Vurulubdur gözəl cana, ürəyim.
Azan ayrılıqda dözmürəm inan,
Mənə kəm baxdıqca əldən gedir can.
Gündəlik vurulur Milli Nəriman,
Az qalıb sevməkdən dona, ürəyim.

15.04.2011

YANDIRIR MƏNİ

Sevgilim, gözəldi alma yanağın,
O ülvî baxışın yandırır məni.
Elə də gözəldir o albuxağın,
Qəlbimə axışın, yandırır məni.

Səmimi sevirəm, sanma, xəyaldır,
Hərdən danışmıram, demə ki, laldır.

Həsətlə baxmağın qəlbimdə qaldı,
Üzdəki naxışın yandırır məni.

Sənsizləşsəm sənsiz sanki xəstəyəm,
Səni sevən canan, sayılan bəyəm,
İstəsən canımı olacaq həyəm,
Yaraşlıq qaşın yandırır məni.
Bir daha incitmə, ay boyu bəstə,
Dərdindən oluram gündəlik xəstə
İstə, istədiyən gözələrim üstə,
Cavan qalan yaşın yandırır məni.

Nəriman Əyyubdur ən yaxın dostun,
Qəlbimi qırmağa qalmasın qəsdin.
Bütün gözəllərdən sanıram üstün.
Uca duran başın yandırır məni.

25.04.2011

DÜZƏLTMƏK ÜÇÜN

Gedəndə yenidən gələm dünyaya,
Etdiyim səhvləri düzəltmək üçün.
Yoluma düşsərsə böyük bir qaya,
O yersiz qayanı tez əzmək üçün.

Bilmədən etdiyim olan səhvləri,
Dəf edib əlasən lazım nəfləri...
Dünyamızda olan səhv hədəfləri,
Dərhal məzarını tez qazmaq üçün.
Bir ömür bəs etmir çox iş görəsən,
Ömür sarayını əlvan hörəsən,
Dünyamızın meyvələrin dəgəsən,
Yaxşılığın ardıcıl düzmək üçün.

Ömrün gödəkdir az iş görürsən,
Gedən ömrü övladlara verirsən,
Ömür güllərindən azca dəgirsən,
Ölüm dəryasında tez üzmək üçün.

Sanıram bir ömür bəs etmir mənə,
Yenidən gəlsəydim yazardım yenə.
Nərimanam, yazacam mən dönə-dönə,
Xalqımın qəlbinə sürüşmək üçün.

15.01.2011

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN «ŞƏRƏFNAMƏ» ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

Əvvəli 147-ci sayımızda

II FƏSİL

XVI ƏSRDƏ KÜRDÜSTAN VƏ KÜRD XALQININ VƏZİYYƏTİ

Kürd xalqı və Kürdüstan

Kürdlərin tarixini tədqiq edən bir sıra tarixçilər və tədqiqatçılar kürd xalqının tarixi ilə əlaqədar olaraq onun mənşəyi, adət və ənənəsi, dini baxışı və Kürdüstanın coğrafi mövqeyi haqqında bir-birindən fərqli olsa da, müəyyən məlumatlar verirlər.

Biz də, bu fəsilə əldə olan material əsasında və «Şərəfnamə»yə istinadən bu qədim xalqın mənşəyi, adət və ənənəsi, dini baxışları və Kürdüstanın coğrafi mövqeyi haqqında qısa məlumat verməyi faydalı hesab etdik.

Kürd xalqının nə zaman və necə əmələ gəlmələrini Firdövi özünün «Şahnamə» əsərində romantik formada izah edərək yazır: «Pişdadilərin beşinci şahı və Cəmşiddən sonra İran və Turan taxtına sahib olan Zöhhak taun xəstəliyinə tutulduğu üçün çiyinlərində ilana bənzər iki damar¹⁴ əmələ gəlmişdir» (42, 9).

Bidlisi də bu hədiəsni eynilə qeyd etmişdir.

Firdövi şeirlə qeyd etdiyi bu əfsanədə izah edir ki: «Bu xəstəliyin sağalması üçün həkimlər Zöhhaka hər gün iki gəncin beynindən yemək hazırlanmasını yeganə müalicə hesab etdilər. Şah bu işin icrasını Ərmail və Kərmail adlı vəzirlərinə tapşırırdı. Lakin vəzirlər insanpərvər olduqları üçün bir gəncin beyninə bir quzu beyni əlavə edərək şahı yemək hazırlayırdı, o biri gənci isə vətəninə tərək etmək şərtilə azad edirdilər.

Firdövi göstərir ki: «Həmin gənclər dağlarda məskən salıb yaşayırdı, ailə qurur və beləliklə kürdlərin mənşəyi başlanırdı» (42, 9).

Beləliklə, kürd xalqının mənşəyindən bəhs edən sonrakı tarixçilərin əksəriyyəti, o cümlədən «Şərəfnamə» və başqa mənbələr də bu mənbəni əsas götürmüşlər (76, 12; 103, 449).

Sonrakı tədqiqatçılar bu rəvayəti daha da əsaslandırmaq üçün «Zöhhak zülmündən azad olmaq münasibətilə Dəməvənd əhalisinin hər il avqust ayının 31-də bayram şənliyi təşkil edib, onu «eyd əlkürdi» (97, 10; 69, 116) (kürd bayramı) adlandırdıqlarını qeyd edirlər.

Ümumiyyətlə, kürd xalqının mənşəyi haqqında o qədər müxtəlif rəvayətlər vardır ki, hətta tədqiqatçıların özləri də qəti bir nəticəyə gələ bilməmişlər (69, 26; 23, 65).

Lakin kürdlərin ən qədim Asiya xalqlarından biri olduğunu və kardu adı daşdığı yunan tarixçisi Ksenofon hələ eramızdan əvvəl 441-ci ildə yazdığı «Anabazis» (19, 93) əsərində qeyd etmişdir. Bir sıra tədqiqatçılar isə kürdlərin eramızdan əvvəl 607-ci ildə midiyalılarla birlikdə Asuriya üzərinə hücum etmələrini göstərirlər (22, 7; 89, 15-26).

Kürdlərin yaşadığı ərazi haqqında həm Ksenofon, həm də yunan coğrafiyaşünası Strabon məlumat verir.

Strabon «Kardu»lar adlandırdığı kürdlərin yaşadığı ərazinin Muş və Diyarbəkirdə olduğunu qeyd edir. (Bax: 69). Bidlisin yazdığına görə «Kardu» Bidlis nahiyəsindəki Suy adlı qalanın keçmiş adıdır (76, 424). Orucbəy Bayat öz əsərində «Kardu» adlı məntəqənin Kürdüstanda olduğunu qeyd edir (47, 105).

Beləliklə, tədqiqatçılar kürdlərin ilk zamanlar Zaqrus (Kürdüstan) dağları ətəklərində Kardu deyilən ərazidə yaşayıb maldarlıq və əkinçiliklə məşğul olmaları haqqında çoxlu məlumat vermişlər. Ümumiyyətlə, «kardu» və yaxud da «qardu» sözlərindən iqtibas edilmiş kürd sözünün əsil mənası pəhləvan deməkdir (76, 13).

Bidlisi özünün «Şərəfnamə» əsərində kürd tayfalarını dil, adət və ənənələri nöqtəy-nəzərdən bir-birindən fərqlənən 4 qrupa (I Kermanc, II Lur, III Kəlhur, IV Koran tayfası) bölmüşdür.

Müəllif kürd tayfalarının igid, qorxmaz, əliaçıq, ata-

ana haqqını icra edən, qonaqpərvər, duz-çörək qədrini bilən və dostluqda sədaqətli olduqlarını qeyd edir (76, 13-15). Bir sıra tədqiqatçılar da kürd xalqının mərd, insanpərvər və eyni zamanda düşməne qarşı inadlı olduqlarını göstərirlər. Kürdlərin dini islam dinidir. Onlar, ən yaxşı insan, Məhəmməd peyğəmbəri hesab edərək oruc, namaz, zəkat və həcc işlərini icra edirlər.

Kürd xalqının dini haqqında «Şərəfnamə»də xüsusi qeyd edilir və burada göstərilir ki: «Besyan, Bəxti, Tasini, Xalidi və Dümboli tayfaları Yezidi təriqətinə mənsub olub başqa təriqət xadimlərinə hədsiz kin və ədavət bəsləyirlər» (76, 14; 103, 449).

Kürd tayfaları arasında sünni və şiə məzhəbləri çox yayılmışdır. Belə ki, Türkiyə Kürdüstanında yaşayan kürdlərin hamısı, İran, İraq və Suriya kürdlərinin isə demək olar ki, əksəriyyəti sünnidir. Bəzi tədqiqatçıların yazdıqlarına görə hazırda kürd tayfaları arasında Yezidi, Qadiri, Rəfai və başqa dini təriqətlər də vardır. Bunların hər birinə ayrı-ayrı şeyxlər başçılıq edir və onların bütün göstərişi sözsüz icra olunur (97, 12; 93, 19).

Kürdlərin yaşadığı ərazi uzun zaman İran və ərəb müəllifləri tərəfindən müxtəlif adlarla qeyd edilmişdir ki, biz mənbələrdə daha o adlara təsadüf etmirik. Lakin XII əsrin ortalarında Səlcuq sultanı Səncər Luristan ilə Azərbaycan arasındakı vilayətləri, o cümlədən Həmədan, Dinəvər və Kirmanşah sərhəddini müəyyənləşdirmək və qərb hissələri Kirmanşaha tabe etmək məqsədilə Kürdüstanın bir qismini müstəqil elan edərək, onu həmin ərazidə yaşayan xalqın adı ilə adlandırdı. Bundan sonra Səlcuq dövlətinin rəsmi sənədlərində Kürdüstan adı yazıldı və paytaxtı Bahar¹⁵ şəhəri olmaqla, Sultan Səncərin qardaşı oğlu Sultan Süleyman 1159-1161-ci illərdə Kürdüstan padşahı oldu (117, 5).

Beləliklə, Kürdüstan adını ilk dəfə İran tarixçisi Həmdullah Qəzvini 1339-40-cı illərdə yazdığı əsərində qeyd etdi (63, 127-129). Həmdullah Qəzvinidən sonrakı tarixçilərin əsərlərində Kürdüstan sözü qeyd olundu.

Bidlisi Kürdüstanın coğrafi sərhəddini müəyyən edərək yazır ki, «Kürdüstan ölkəsi Hind dənizi sahilində olan Hormuzdan başlayaraq düz xətlə Mərəş və Məlatiyyə vilayətlərinə qədər uzanır. O şimalda fars, İraq Əcəm, Azərbaycan və Ermənistan, cənubda isə Diyarbəkir, Mosul və İraq-Ərəblər sərhədlənir (76, 13-14; 103, 449). Katib Çələbi də öz əsərində Kürdüstanın sərhəddini Bidlisiyə istinadən göstərmişdir. Lakin Övliya Çələbi 1646-cı ildə yazdığı əsərində Kürdüstan hüdudunun şimalda Ərzrum, cənubda isə Bəsrə və Xəlici farsla birləşdiyini qeyd edir (48, 15; 50, 101).

Müasir İran coğrafiyaşünası Əli Rəzmara qeyd edir ki, Kürdüstan vahid mənşəli əhalisinə görə böyük bir məntəqədədir. O, Kürdüstanın uzunluğunu 1000, enini isə 400 kilometr qeyd edir (93, 4).

Beləliklə, Kürdüstanın sərhəddi haqqında sonrakı tədqiqatçıların təhlili o qədər də fərqli olmamışdır. Kürdüstan öz coğrafi mövqeyinə görə dağlıq bir ölkə olub ticarət və mühüm strateji yollardan biri üzərində yerləşmişdir. Belə ki, İstanbul, Təbriz, Bağdad, Tehran, Beynəlnəhreyn¹⁶ və s. mərkəzi şəhərlər bir-biri ilə Kürdüstan vasitəsilə əlaqə saxlayırdı. Fon Hammerin yazdığına görə 1394-cü ildə Beynəlnəhreyn və Kürdüstan yollarının Teymurləng tərəfindən alınması Gürcüstan və Ermənistanın istila edilməsilə nəticələnmişdir (99).

Məhz bu cəhətdən də kürd xalqı əsrlər boyu arası kəsilməyən istilalara məruz qalmış və xarici işğalçılara vuruşmalı olmuşdur.

Əli Rəzmara qeyd edir ki, İran-Rum (Bizans) müharibələri dövründə Kürdüstan düşmənin qarşısında böyük bir sədd olub rumluların məğlubiyyətinə səbəb oldu. Ərəb istilasından bu vəziyyət yenə təkrar olduğu üçün ərəblər şimaldan cənuba qayıtmağa məcbur oldular (93, 8). Buna görə də, kürd xalqı ərəb istilasından digər Şərq xalqlarına nisbətən daha çox əziyyət və qarətlərə məruz qalırdılar. İbn əl-Əsir göstərir ki: «Hicri 16 (637)-ci ildə

Kürdüstan ərəblər tərəfindən istila edildiyi zaman kürdlərin islam dinini zahirən qəbul etmələrinə baxmayaraq vilayətlərdə işğalçılara qarşı kürd üsyanları uzun zaman davam edirdi» (45, 221-229). Odur ki, ərəb ordusuna bir şəhəri və ya bir kəndi qəraət etmək üçün orada bir kürd ailəsinin yaşaması bəhanə üçün kifayət edirdi.

Tədqiqatçıların yazdığına görə Azərbaycan ərəblər tərəfindən işğal edilən zaman Ərdəbil şəhərində sakin olan Azərbaycan mərzbanı ərəb sərkərdəsinə külli miqdarda pul verərək, kütləvi kürd qırğınının qarşısını almışdı (69, 177; 50, 100). Ərəblər öz növbələrində kürd tayfaları ilə qohumluq əlaqəsi yaradaraq, üsyankar kürdləri sakit edə bildilər. İbn əl-Əsir yazdığına görə Əməvilərin sonuncu xəlifəsi Mərvan kürd qızından doğulmuşdur (45, 229, 76, 55).

Ərəblər tərəfindən kütləvi kürd qırğınlarının həyata keçirilməsi dövrün tərəqqipərvər adamlarını da hiddətləndirirdi. Hafiz yazır:

مزن دم ز حکمت که در وقت مرگ
ارسطو دهد جان چو بیچاده کرد
(حافظ)

(Tərcüməsi: «Hikmətlə, ağılla lovğalanma sən, Ərəstü olsan da ölüm zamanı Biçarə kürd kimi can verəcəksən» (61).

Beləliklə, kürd xalqı xarici istilalara qarşı mübarizə apararaq, XI-XIII əsrlərdə böyük tayfa imperiyası yaratdı. «Şərəfnamə» də deyildiyinə görə həmin dövrdə Diyarbəkir, Cəzirə, Dinəvər,

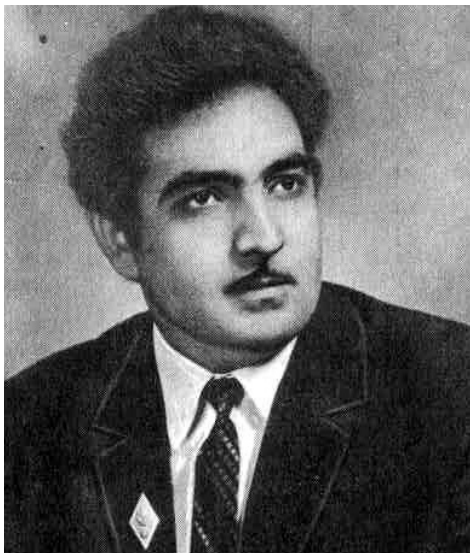
Şəhrzur¹⁷, Luristan və daha sonralar Şam, Misir və Fars əyalətlərində kürd sülalələri müstəqil hökumət təşkil etmişlər (76, 19-60).

Qeyd olunan bu hökumətlərdən başqa, o zaman 46-ya qədər böyük və xırda əmirliklər var idi.

İstər o dövrdə və istərsə də XVI əsrin əvvəllərində kürd tayfaları arasında torpaq mülkiyyətinin və əmirlik hüququnun irsi yol ilə nəsilədən nəslə keçməsi Kürdüstanın xırda-xırda feodallıqlara bölünməsinə səbəb olmuşdu ki, bu da özü-özlüyündə Kürdüstanın iqtisadi inkişafına mane olurdu. Kürd tayfa feodalları arasında əsrlər boyu davam edən müharibələr vahid mərkəzləşmiş Kürdüstanın yaradılmasına imkan vermədi. Beləliklə, kürd tayfaları tərəfindən yaranan tayfa imperiyası xarici hücumlara qarşısında özünü müdafiə etmək qüvvəsinə malik olmayıb tezliklə sıradan çıxdı və 1141-1172-ci illərdə Kürdüstan Səlcüqilər tərəfindən istila edildi.

Ardı vrr

Jİ DÎROKA SERKEFTINA KURDAN

**Şair Filozof
Xwedanê qelama zêr
Sebaheddîn Eloxlû**

Rewayî Selaheddîn Eyyûbî dikim.

Ey Xweda, ji te dikim hîvî,
Ji destê nezan min dûr bivî.

Hêz bidem seddê bilind dakevim,
Rastiyên kilîd mane ez vekim.

Ç I dem ku, ez hîn bûm dîrokên kevnar,
Biryar kir, glî vekim ji gelê navdar.

Buhurya vî gelî bi şeref heye,
Ev şeref îro jî dîrokêdaye.

Têgîhanên mezin kengê ku rabûn,
Esnafê dinyayê kurdara şa bun.

Ji qeşagirtinê dunya kevn berê,
Bo parastina kurd dihat hewarê.

Buhurtiyên dûr ku tu her bîr bînî,
Tê kurd li gerdûnê hêşay bibînî.

Resena kurdanku bigerî wekî,
Tera dastan bide dîrokan vekî.

Xwedayên dunyauê, kêr kirin kurda,
Lema li gerdûnê tenê ma Xweda.

Demekî pêşdaçûn gêşt wî cî.
Kurdan çêkirine xelçeyên firî.

Wextekî dunyayê ku hildide av,
Nuh Nebî silamet jê dertê berav.

Hema ku germaya tavê temirî,
Rozgara kurd wê demêda vemirî .

Pey dunya belavbûy çî qewimîye,
Axaftinek tijî qelbê min bûye.

Li hezar salîyan mîzekî eger.
Ji mertîya kurdan qal dike beşer.

Dîrokêda ev gel bi du xizmeta,
Hatîye nixandî jêra tune ta.

Yek dadmende berê kurda efrand.
Zincîrên sîtemê gelek qurufand.

Ya din jî serwete bi serwet însan ,
Hertim ava dike dijî li cihan.
Gelek berx bêhejmar kurda helanîn,
Gotin ku kêmbibe yê bihetme jin.

Amazonêd kevnar, şumêrêd kevnar,
Cav vekirinê kurd dîtine sîyar.

Ji bereva Nîlê ta hetanî Çîn,
Bi şoîê şênayî kurd bûne dengîn.

Kelayên kevnar ku kurdan çêkirne,
Bigerî gerdûnê her derê hene .

Bajarêd kurdan jî li bin erdêda,
Bigerî bivînî tê qatê kûrda.

Kevirên bi surr ku ji berê dikin qal,
Bi navê kurdava destpêdikin sal.

Belgeke pirtûka tu Anna Banê,
Hînbibe gerdûnê erd û esmanê .

Kurdin paşkarê lûllûbeyanan,
Millanda bi hêzan navdar şayanana.

Mêzopotamîya bajarê qedîm,
Meger kurdê rengîn, xas daneynî hîm?

Lûlûya, Kûtîya herd berekêd merd,
Çîma înkâr dikin meger nînbûn kurd?

Ji sê hezar sal jî berya Mîladî,
Dîrokê nîvsare culeta kurdî.

Ew şahê Naramsîs xûnmij , sîtemkar,
Bi derbeyên kurdva zef bûye hejar.

Lihemberî kurda zarokî yûnan,
Xwîna kurd jî heye tevî xwîna wan.

Ji bo ku zêdebin leşker ra rêber,
Yûnana kurd heskir bi dil û ceger.

Iskender hezar kurd hilbijart û bird,
Bedewa ji kurdan bi eşq dol digird.

Bi mîrê kurdanva dibûn bextewer,
Bedewên yûnana ha xwe didan der.

Abxazên kevnar jî kalkêd wane kurd,
Kafkazê çêkirne gelek bircên xurd.

Wextekî kurdên êzdî û kurdên ecem,
Belavbûn ragirtin ev dunya tamam.

Dîrokê bêjîng kir ev gelê kevnar,
Yê nema wek qet miletek dijwar.

Were Înkâr rastya dîrokê,
Dewleta kurd Şeddad ava kirye kê ?

Mehemmed bin Şeddad Kurd bikî vîyan,
Pirtûkên kevn beke yê bibe eyan.

Rast dusid bîst sê sal hukum kirin wan,
Fermendarîya rast tu dem ne hasan.

Kurda ava kirin Gence ji nûva,
Bêdawî ji dîrok mane ew zûva.

Li Gencê çêkirin wan merkezîyyet
Şuhreta vî warî bilindbû hêret.

Kurda bi dil anîn Kafkaz gîyanê,
Wan berê bac danîn ser Gurgustanê.

Kurd bûn Kafkazêda ruhdar, payedar,
Kurdan bac distandin çawa altindar.

Hertim bilind girtin helbest û huner,
Belavkirin li dune çand bi bawer.

Quretîyê meke were bibîze,
Xwe bilind negire nebe geveze.

Wê demê dinîvî Tebrîzî Qetran,
``Gence hêlûna ulm behra helbestan.

Aqilva, sewdava her dijî Gence,
Nolî buxçê bêhişt her tijî Gence.``

Bixwazî bizanbî hunerê kurdan.
Xudaferîn binhêr yê bibe eyam.

Şeddadya hilçinîn hebûna xwe dan,
Him ew, him deriyên Gencê hat cihan.

Kerwana anîne xût zêr vî cîra,
Lê çûnê hildane pirtûk ji vira.

Bi zêr dixemlandin pirtûkên kevnar,
Lê Gencê bê dîtin zêr jî bê hejmar.

Pey erdhejandinê Genca ruxandî,
Çî ma jê soz vekim ji ya efrandî.

Her ku kişand ev derd dilê min êşya,
Hemyarek li min ra nehate xuya.

Şeref û şayana Gencê wê hênê,
Serbajar dinêra hat nixandî.

Bi min ev başyê bê pejirandinê,
Nîzamî kurd bûye ku bê gotinê.

Hemu Kafkazê kurd hildanê dest,
Li Kafkazê file tunebûn tu kest.

Çîyayên Kafkazê yê kurda bûne,
Kurdan li van cîya zef birc danîne.

Lezgî ku koka xwe bigerin eger,
Yê bivînî qewmtîya soranî, xencer .

Dîroka Kafkazê bikarbî hînbî,
Evan gotinên min tê testîq bikî.

Ji kurdan wextekî çêçên xuliqîn,
Mertdîyêda tîkûz ew jî bûn rengîn .

Ji kalekî çêçên bikî pirsniyar,
Ew ji kurd bûna xwe yê bike dîyar.

Resena kurd herke hînbibî wekî,
Zengezûrê gerek werê mîzekî.

Dîrokzan bidîta çîyayê Bisûtîn,
Ji vir yê dest pêkira dîrok nîvsandin.

Hinek ji xêzên li êhrama Misrê,
Li qesra Axoxlan bûne şûve-rê.

Kevir hesinavq wan verotine,
Hezar hikmet vî cî efrandine.

Ala serkeftinan tim li çîya dan,
Li ser çîya burcêd belek danîn wan.

Rêya azadyêda gelek qurban da,
Ev gel tê bîrkirin nizanîm çîma?

Zanî çî kirine demekî kurdan?
Rizgar kirine Îslam, ji derbên giran.

Xaçperestên hov ê Awropa kevnar,
Sed salan ruxandin mizgeftê evrar.

Paşerojê wekî hînbîn musulman,
Yê bitewin hertim pêş dergê kurdan.

Him şûr û mertal, him tîr û kevan ,
Kurda pir xebitand hînbê dîrokan.

Di şerêd giranda ala serkeftin,
Kurda bilind kirin xûd li ser dijmin.

Xaîntî tunebe bawerke kurdan,
Ser teht rez biçikand dexil yê hildan.

Şahêd rojhilatê kurd parasîne,
Qesrêd ku kurd lîbûn pir rehet-jîne.

Bê tirs, bê xof jîne hin welat carnan,
Ku lê kurd bûne rêberê leşkeran.

Terand ji Xezere, hîndên wê hênê,
Ew xanê kurd nînbû ji Kurdexanê?

Artêşêd xedar ji Kafkazê radan,
Meger kurd nînbû ji çî dikî nanan.

Yên cavên gulpikî di camê Tuxyan.
Meha baharêda alt kirbû kurdan.

Ji wê demê êrîşên Rojhilat rawest,
Yên pêşda dihatin bi hespa bi sa,

Tirk ji xwe derneyên nekin erafan,
Rojêd xwe giranda çûne cem kurdan.

Bi şûrê kurdanva vejîne Tatar,
Ku vê nanakin hene delîl hercar.

Di berîya şera Ehremên kevnar,
Kurdanva girtine û hildane kar.

Li bendera Xezere xûd Merdî-Mekan,
Kurda ava kirin kanî ev mekan.

Li şerê şûrada egîte pir xas,
Tenê Koroxlîye were bibe nas.
Kurda çî çêkirin, hîştin li dunya,
Dijware bîr bînî tew nayê xuya.

Kitêbêd kevirî xwendî hebûya,
Mifta êqil yê wek tav bibirçîya.

Apincîyê kurd jî ji dewrêd berê,
Mirov parastine ji berf, bagerê.

Ya tesewir dikî dinya lap kevnar,
Leystikên kurda ra egle bû pir car.
Govendên kurd digrin naha ku hene,
Li qeyayên mezin şiklên wan mane.

Miqamên kevnar ku hînbibî wekê,
Qelbê te ça maqnit kaşke hikmetê.

Dîlokê , Hêyratê miqamên leystkê ,
Bibîzî îro jî xûşa te yê bê .

Ji kurda pirs vekir kalekî pispor,
Got, qezenca kurdan dostan xwar bi dor.

Cem kurd edet nine bidehev serwet,
Doxavg û hingiv xwerine kurd her wext.

Yê ku ji sifra kurd dixarin kivav,
Ji sifrê rabûnê pesnîne hergav.

Kurda dostanîyê herke bikarbî,
Tera berx serjêke heya ku hebî.

Kurd ra bibî cînar pêl pîya neke,
Ew rojên giranda tera komeke.

Kincê kurd mîzekî nizanbe feqîr,
Sîyanetê hertim ew dike teqdir.

Ku dîroka kurda min kişand nezmê,
Idî kurd nemabûn li niştiman ê .

Kurd ji bo xerîva çûne mirinê,
Pir gel rizgar kirin ku nebin finê.

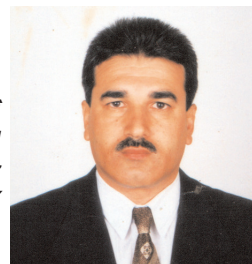
Dîroka kurd tîkûz binîvsim herke,
Gelê dest vekşînin ta ji dîrokê.

Pir sura zelalkim hewil bikim her,
Çîra yê vîsinin bike tu bawer.

Eloxlû xayîke hinek axaftin,
Dem ê bê nezmêra yê bîn kişandin.

Ji çî min gilî kir, hezara ferde,
Axaftinek ha jî hunerê kurde.

**Ji zimanê
azerbaycanî
welgerand
Barîyê Deyfûr
1999.15.1X.15.X**

KÜRD XALQININ ZƏFƏR TARİXİNDƏN

Səbahəddin Eloğlu

Şair, publisist, tarixçi, filosof- xalq qəhrəmanı SULTAN bəy, HƏSƏN bəy ZƏRDABİ, ŞƏHRİYAR adına mükafatların laureatı mərhum Səbahəddin Eloğlu 40 ilə yaxın DÜNYA TARİXİNİ nəzmə çəkib.

"Kürdlərin zəfər tarixindən" fəslindən bir parçanı oxuculara təqdim edirik. Bu fəsil 100 illik SƏLİB müharibəsini darmadağın edib. İSLAM DÜNYASININ Çİ-ÇƏKLƏNMƏSİNƏ şərait yaradan Qədim Misir hökəmdarı, məşhur KÜRD sərkərdəsi SƏLAHƏDDİN ƏYYUBİYƏ ithaf olunur.

...Xudaya, səndən bir umacağım var,
Sən məni nədanın əlindən qurtar.
Güc ver aşa bilim uca sədləri,
Açım bağlı qalan həqiqətləri.

Əcəmi, yezidi kürdlər bir zaman,
Yayılb tutmuşdur dünyanı tamam.
Tarix xəlbirləmiş bu qədim xalqı,
Başqa xalq onun tək çətin qalardı.

Qədim tarixləri öyrənən zaman,
Söz verdim, söz açam bir gün bu xalqdan.
Bu xalqın şərəfli bir keçmişi var,
Bu şərəf tarixdə bu gün də yaşar.
Ən böyük idraklar haçan oyanmış,
Yerin dan ulduzu kürdləri sanmış.
Qədim buzlaşmadan əvvəlki dünya,
Çalışmış həyatda kürdü qoruya.
Uzaq keçmişləri saldıqca yada,
Asan tapacaqsan kürdü dünyada.
Kürdlərin soyunu axtarsan əgər,
Sənə dastan verər qədim ölkələr.
Dünya allahların kürdlər azaltmış,
Odur ki, dünyada Allah tək qalmış.
Bir zaman inkişaf o yerə çatmış,
Uçan xalçaları kürdlər yaratmış.
Bir vaxtı dünyanı su alan zaman,
Nuh Nəbi salamat çıxmışdır ondan.
Elə ki günəşin istisi sönmüş,
Kürdün taleyi də o vaxtdan dönmüş.
Dağılmış dünyadan sonra nə olub,
Bir qədər danışmaq qəlbimə dolub.

****

Qədim illərdən bu günə qədər,
Kürdün mərdliyindən söz açmış bəşər.

Kürdlərin tarixdə iki xidməti,
Bu xalqa gətirmiş böyük hörməti.
Biri ədalətdir, onlar yaratmış,
Zülmün zəncirini çox qırıb atmış.
O biri sərvətdir, sərvətlə inan,
Yaşayıb yaratmış dünyada insan.
Kürdün saxladığı saysız quzular,
Demişlər azalsa həyat pozular.

Qədim Amazonlar, qədim Şumerlər,
Göz açıb kürdləri atlı görüblər.
Nilin sahilindən ta Çinə qədər,
Abadlıq işləri görmüşdür kürdlər.
Kürdlərin tikdiyi qədim qalalar,
Axtarsan dünyanın hər yerində var.
Kürdün şəhərləri torpağın altında,
Axtarsan taparsan çox dərin qatda.

Keçmişdən səs verən o sirli daşlar,
Kürdün adı ilə söhbətə başlar.
Bir ac Anna - Bani kitabəsini
Öyrən kainatı, yer kürəsini.
Kürdlər varisidir Lullubeylərin,
Qolda güclülərin, adda yeylərin.
Mesopotomiyani - qədim şəhəri,
Məgər yaratmamış Kürdün hünəri?
Lullular, Kutilər, o mərd tayfalar,
Məgər kürd deyildi, niyə danırılar?
Miladdan üç min il əvvəl də bəli,
Yazılmış tarixə kürdün hünəri.
O zalım, o qəddar Naramsis şahı,
Kürdün zərbəsindən çox çəkmiş ahi.
Yunanlar uşaqdı kürdlər yanında,
Kürdün də qanı var Yunan qanında.
Böyük sərkərdələr çoxalsın deyər,
Yunanlar meyl etmiş kürdü sevməyə.
İsgəndər min kürdü seçib aparmış,
Gözəllər kürdlərdən toxum tutarmış.
Yunan gözəlləri deyirlər bir vaxt,
Hərdən kürdlərlə olublar xoşbəxt.
Qədim abxazların kürd babaları,
Qafqazda çox qurmuş sərt qalaları.
Əcəmi, yezidi kürdlər bir zaman,
Yayılb tutmuşdur dünyanı tamam.
Tarix xəlbirləmiş bu qədim xalqı,
Başqa xalq onun tək çətin qalardı.

****

Gəl danma tarixin həqiqətini,
Kim qurdu Şəddadi Kürd dövlətini?
Məhəmməd Ben Şəddad kürdü istəsən,
Qədim kitabları açıb görərsən.
Onlar düz iki yüz iyirmi üç il,
Hakimlik etdilər, bu asan deyil!
Gəncəni yenidən saldılar onlar.
Tarixdə əbədi qaldılar onlar.
Qurdular Gəncədə mərkəziyyəti,
Ucaldı bu yurdun şanı -şöhrəti.
Onlar gətirdilər Qafqazı cana,
Vergi də qoydular ilk Gürcüstana.
Yüksəkdə tutdular şeiri - sənəti,
Yaydılar dünyaya mədəniyyəti.
Dikbaşlıq eləmə, gəl dinlə bir az,
Bu yerdə naqqalıq əsla yaramaz.
O zaman yazırdı Qətran Təbrizi,
"Gəncə elm yuvası, şeir dənizi".
Ağılla, idrakla yaşayır Gəncə,
Cənnət bağçasına bənzəyir Gəncə".
İstəsən biləsən kürd hünərini,
Bəs edər görməyə Xudafərinini.

Şəddadilər tikdi verib varını,
Həm onu, həm Gəncə qapılarını.
Karvanlar bu yerə qızıl gətirmiş,
Gedəndə bu yerdən kitab götürmüş.
Qızılla bəzənmiş qədim kitablar,
Qazılsa, Gəncədən çoxlu tapılar.
Gəncəni dağıdan o zəlzələdən
Axı, nə qaldı ki, danışım nədən?
Bu dərdi çəkdikcə ağrıdı ürək,
Tapmadı bir həmdəm eyləsin kömək.
Gəncənin şərəfi, şöhrəti o vaxt
Layiq görünürdü dünyaya paytaxt.
Yaxşı qarşılana bu söhbət mənə,
Nizami kürd olub deyilə öncə.

****

Kürdlər tam alanda Qafqazı ələ,
Qafqazda erməni yoxidi hələ.
Qafqazın dağları kürdlərin olmuş,
Kürdlər bu yerlərdə çox qala qurmuş.
Ləzgilər soy kökün axtarsa əgər,
Görər ki, qohumdu qılıncla xəncər.
Qafqazın tarixin öyrənə bilsən,
Mənim dediyimi təsdiq edərsən.
Çeçenlər kürdlərdən törənib bir vaxt,
Onlar da mərdliklə olublar xoşbəxt.
Bir qoca çeçəndən get soruş bunu,
Sənə deyəcəkdir kürd olduğunu.
Kürdün kimliyini bilmək istəsən,
Gərək Zəngəzuru gəlib görəsən.
Tarixçi görseydi Bisütun dağın,
Burdan başlayardı tarix yazmağın.
Misir ehramından bəzi cizgilər,
Ağ oğlan qəsrində aydın görünər.
Daşı daşlarla yox,dəmirlə yonan,
Mın hikmət yaratmış bu yerdə inan.
Zəfər bayrağını dağlara vuran,
Dağların üstündə qalalar quran.
Azadlıq yolunda çox qurban verən,
Bu xalq unudulur bilmirəm nədən?

****

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!
Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.
Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.
Kəsərli qılınca, sürətli oxu,
Kürdlər çox işlədib, tarixdə onu.
Ağır döyüslərdən zəfər bayrağın,
Kürdlər qaldırıblar, məhv olsun xain.
Xainlik olmasa, inan ki, kürdlər.
Qayada bağ salıb məhsul götürər.
Şərqi şahlarını kürdlər qorumuş,
Kürd olan sarayda sakitlik olmuş.
Qorxusuz yaşamış bəzən ölkələr,
Ordu başçıları olanda kürdlər.
Qədim hindliləri Xəzərdən qovan,
Kürd xanı deyilmi, kürdəxanıdan?
Namərd orduları qafqazda əzən,
Məgər kürd deyilmi, danırsan nədən?
Qıyıc gözlüləri, Tuğyan çayında,
Kürdlər məğlub etmiş bahar ayında.
O vaxtdan kəsilmiş şərqi hücumları,
At ilə, it ilə cum ha cumları.
Türklər öyünməsin çox cövlan edib,
Dar gündə köməyə kürdlərə gedib.

Kürdün qılınca ilə dirçəlmiş Tatar,
Danılsa bu fakta dəlil tapılar.
Qədim Əhrəmilər döyüşdən əvvəl,
Kürdlərlə gülüşib xeyir görüblər.

****

Xəzər sahilində Mərdi - Məkanı
Kürdlər salıbdılar. Bu məkan hanı?
Qılınca dünyasının qoç qəhrəmanı,
Bircə Koroğludur, gəl onu tanı.

****

Kürdlər nə yaradıb qoyub dünyada,
Çətindir hamısını gətirmək yada.
Oxuyan olsaydı daş kitabları,
Günəş tək parlardı əqlin açarı.
Kürdün yapıncısı qədim zamandan,
Qorumuş insanı qardan - borandan.
Təsəvvür etdiyən ən qədim dünya,
Ən çox əylənmişdir kürd oyunuyla.
Kürdlərin getdiyi yallılar ki, var,
Böyük qayalarda əksi tapılar.
Qədim muğamları öyrənsən əgər,
Qəlbini maqnit tək hikmətə çəkər.
Bayatı, heyrati, şux diringələr.
Dinləsən bu gün də xoşuna gələr.

****

Kürdlərdən söz açan pirani demiş,
Kürdün qazandığın dostları yemiş.
Kürddə adət deyil var yığib qoymaq,
Kürdün yeməyidi bal ilə qaymaq.
Kürdün süfrəsində kabab yeyənlər,
Süfrədən duranda "əhsən" demişlər.
Kürd ilə dostluğu bacarsan əgər,
Sənə quzu kəsər ölənə qədər.
Kürdlə qonşu olsan, basma ayağın,
Dar gündə olacaq sənəni dayağın.
Baxıb görkəminə gəl sanma fağır,
Kürdün mənliliyi var, özündən ağır.
Kürdlərin tarixin nəzmə çəkəndə
Kürdlər qalmamışdı doğma vətəndə.
Kürdlər yadlar üçün ölümə getmiş,
Çox xalqı ölümdən Kürd xilas etmiş.
Bu xalqın tarixin tam yazsam əgər,
Ta tarix yazmaqdan xalqlar əl çəkər.
Çox sirri açmağa göstərsəm marağ,
Bil ki, söndürülər bu yanan çıraq.
Eloğlu, qoy qalsın bəzi söhbətlər,
Vaxt gələr, onlar da nəzmə çəkilər.
Vəfa, etibar, sədaqət hər nə var
Axtarsan hamısı kürddə tapılar.
Hər nədən söz açdım, mindən biridi,
Belə danışmaq da kürd hünəridi!

Əziz oxucu, hansı bir xalqın tarixini
ürəyimə yatacaq səviyyədə nəz-
mə çəkmişəmsə, özümü mənən o xal-
qın övladı saymışam. Mənim atam
azərbaycanlı, anam kürd qızıdır. Hər
iki xalq mənim üçün əzizdir.

**Atanı anadan ayırma, oğul,
Çəkilə zindanın birdir yarası.**

Zəngəzur qəzeti

Qadir Qaçax

Əvvəli 147-ci sayımızda

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Leş l'du vîndara têtê girtinê
Lê giyanê wan kes neşêtinê
Reşbînî stirî dibînî b'tinê
Geşbîn bes gul bo têtê dîtinê
Lê hwîrbîn hest b'herduka kirinê

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Kurda bo Farisa çêkir dewlet
Osmanî kirine împiratoriyet
Ereb kirine qeware û siyadet
Bi ol û eşîryê bîne şê û mest
Man parçekirî ta evro bindest

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

D'oldariyê da zûr dimişene
Nawisk û şikeft û hol û hewş hene
Dagîrker herdem b'fend û hîlene
Ew l'hewşê bêt tuxîb û perdene
Kurd l'nav kunca da d'gêj û korene

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Ebdilmelikê kurrê Merwanî
Hosa d'bêjin tu kurrê kurdanî
L'nav dîrokê tu ji şermizaranî
B'dest Salih Ebdilirehman Sîstanî
Erebî te kire seydê ezmanî

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Erebî û Turkî û Farisî ezman
Şimşîr û çeqû û qeme l'pişt rastiyan
Dîwanxane û peristgeh piştevan
Kurd b'van ne axivî b'kafir'l'qelem dan
Paşeroj duzex evro jî neman

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Mirovî gerxokirbiznekmilhor
Dê lê peyda bit gurgekê xwînxor
J'boberwîkêgerserbiyeşor
Xofirotin dê bitnerîtûkeltor
Azad î nevêt divêt diktator
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Têr bene l'serhijmarabirsamin
Pêb'kenenejegeragiryamin
Azad be nej'bertepeseriyamin

Xocih be ne j'ber derbederiya min
Hebeneji egera nebîna min
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Dîrok tevdemaçîrokvegêre
Wulat pirr karesatêt bihnêre
Dezga bideng û reng û demhijmêre
Gelek direnggehiştine vêre
Xamedivêtbibine vîdyo ûkamêre
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Hizra dujminî bikehêjtamîsk

Ger armanc ewe da bête îsk
Başe vemrînî agrêwêqirîsk
Reşmeremawî berî bîbte gîsk
Tu dabil'înhêştaherewnîsk
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Wêjeû huner ewdariştine
Şerek dijwarebê xwînrêjtine
Nebîrîndarîûne vekuştine
Rewşenbîrkinin û hişyarkirine
Tev çekê mezin l'berd'bîteçine
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Her kesekê hîngêb'helsengîne
Kanê dostûdujminêwîkîne
Kanê yê d'berjewendiya giştine
Yanjîberjewendiya taybetîne
Gerhonebitdiyareewnîne
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Fêrbûn destpêk jihestpêkirinê ye
Ya duwê jîguhdariya wê ye
Ya sêyê dora j'ber kirnê ye
Ya çarêb'karêxistina wê ye
Yapêncêj'bo gehandinê ye
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Dêhîngê dwîr bîj'rexnegirtinê
Devê xogirêdî ji axivtinê
Bersivênedîbipeyv gotinê
Xob'çi nezanî l'serdarêdinê
Çikara nekî j'bobizavtinê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Mirovmirove b'helwêstvanî yê
Helwêst jî pêk têt jîqurbanî yê
Qurbanî nexte j'boazadî yê
Belê paazadî ji nebûnî yê
Gelek baştîreji berelayî yê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

J'bo berpîrsê serkeftî û dana
Rojbo rojpitîrb'destve înana
Dê xo dwîr êxit ji hul û bê şiyana
Dê l'dor xo kom ket mirovê zana
Nabînîtketin û keserû jana
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Serhildanb'gelek nav û rengane
J'botepesera jîpêtiyane
Jînabindestyemîrnêbodane
Mirina bindest dujmin jivejînane
Texeyî babêserihildanane
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Beramber çekêstemkariyê
Bobersinggirtatepeseriyê
J'bo j'navbirnadikitoriyê
Vêtb'kar bêt çekêroşinbîriyê
Serkeftin hîngê l'misugeriye
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Mirov mirovebizanî ne bihêzê
Hespb'şiyantire ger bînye rêzê
Ga b'xwarintire d'kêlit pirêzê
Fîlb'kelestireb'nêhk û lumbîzê
Çwîçik siksîtire l'ser dara gwîzê
Biyeawaza devûbilwîlê

Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Kengî boteçêbîgiriftarî
Roj bila l'ber tenebteşevtarî
Egerêtwêvê b'zanîbikarî
Çareseryekêbînyeharî
Hîngê dê j'nav çin reşbînî û jarî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Heçya min j'dest day ewya b'bihaye
Hêjpe şad nebîm j'lawa ûciwanaye
Ya minnexwarîmaka xoşyaye
Ewamin nebitjimereqaye
Ger gehîştîmêneyawesaye
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Direwe bawerîbê qurbanî
Yê bê bihaye destkeft b'erzanî
Eger tu ne êk ji pişikdaranî
J'tama azadyê tuçinuzanî
Çi cara tu xob'xudan nadanî
Biyeawaza dev û bilwîlê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Çend pirovab'kîdê zanîpitir
Dê b'efirandinêhermînî nemir
Çend xo l'deryayêdahêlîkwîrtir
Dê b'dest te kevin durr û cewahir
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê
Dîrokne j'bo gotina çîrokê ye

Mifa wergirtinji serborê ye
Ya boevro baş l'rêzgirtinê ye
Ya demê wê çûy bo havêtinê ye
Eve mifayêpaşerojê ye
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Ger birînj'dayik bîleşî lédibit êş
Derman nekî l'ser dijînmîkr û mêş
Belatînk paşve ûvayros tene pêş
Yê b'çav bîngêre û yê kore serkêş
Rojborojxem ûjanpitir ûhêş
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Hindîfêlbazî şarezayîbit
Direwûdizîaferînbîbit
Herçend bêkarî mezinahîbit
Heta dardestî serbilindîbit
Dê evîndarî gunehkarîbit
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Ger hindek werd'girin berpîrsariyê
Tenegehinbixizmetkariyê
Reftar léd'bityadikitoriyê
Dibiteparçek j'sitemkariyê
Her zordarî yel'dwîf zordariyê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Zanayekj'mêje ketîyegotinê
Kesê besmal heyhejarel'dinê
J'bokesêtpêtivî nekitxerckirinê
Ne bowî ye dê hêlitl'mirinê
Wek kerê bar zêrr xwarin ceh b'tinê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Xo hişyarnekîji xewa dêrîn
Dêl'serleşête peyda binbirîn
Gerçarenekeymîkrobdêlêjîn
Ger texwe kire berxekê miskîn
Dê l'te peyda bit gurgek dev bi xwîn
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Gertuqetnekî çî cudahîyê
Teçib'xonevêtlberahîyê
Tubikarbîndadperwerîyê
Dê xelk te b'xo ditepêşîyê
Tu dê biye cihê tevbawerîyê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Her rwîdana tu b'zanî yan b'xwînî
Çiya şera bit yan yaevînî
Tu dê serborekabaşjêstîni
Dê berhemekî her jêvehînî
B'dupeyva her dê mifayjêbînî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Bilab'saxî ew b'xobiketgirî
Yê j'bo netewa xo bûystirî
J'mêj wî zibildanyabo xobirî
Belê yêazadîdirustkirî
Ew her maye û dimînî b'nemirî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Yê dikarêbikîtdijî zordarî
Vêtyêpiştîgîrbîjtîbo hejarî
Herdemêwergirtdesthelatdarî
Gerxoveşêrit j'yê kirî harî
Millet dê nêrtê b'çavê xwînxwarî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Bawerya teboneday qurbanî
Tuxobixudanêwêjînuzanî
Dê zwîka j'dest dî her bi erzanî
Biyânî xudan, xudan biyanî
L'tengavyê dê lêbitbêxudanî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Her bawerya nwî olî û ramyarî
L'destpêkê dêpê êtkirin yarî
Desthelat dêlê kitdujmindarî
Qurbanyêneditdêbîteparî
Gerqurbanî dad'kittazekarî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Ger her tub' 'elbakevinbîpîvî
Dêbawerpêker bin qelûrwîvî
Pez kehî d'biryêt ji ber bizinê kwîvî
Desthelat najîtbîpareû çwîvî
Xudanqurbanî d'mîntîbê hwîvî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Pêtiyve bo kesêbîbte rêber
Dwîr mezinahîzana û daner
Gotin kiryar bin netirsbirryarder
Bawerîb'xo bûn û yêdadperwer
Dê xelk neçar bit b'xo kite serwer
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Ardî var

Dursunê Têmir

LÊYLA ZANE

Dota kurdane, weke şêrane,
Şûna daykê me hemû kurdane.
Qeyd kirne zendê şûna bazine,
Tirs lê tunene li Leyla Zane.

Leylê got: kurdê bajar û gundî
Ravin ji xewê mirî û zindî.
Ey welatê min çiqas tu rindî,
Ezê sond buxom zaravê kurdî.

Zaravê kurdî meçlîs bibhîze,
Nava cengêda pêşmerge fêze,
Hemû jî zanin kûrdem bi hêze,
Emê gur bikin agrê Nevrozê.

Parlamêntêda ezê bikim şer,
Serkeftin wera tirsê bikin der,
Miletê kûrda hûn bikin bawar,
Tên stendin heyfa Mezlûm û Enter.

Bijî Kurdistan, ala çar rengîn,
Me ew bilind kir, neyar kir xemgîn,
Hemû cihanê difirre mizgîn,
Tuyî melhema boy hemû birîn.

Dema kurdane tirkê kor û ker,
Neyarê devxwîn kurd kirin koçer,
Mera ma girî tek ax û keser.
Rîya me heqe, yameye zefer.

Pirsê Cegerxwîn lal durê rengîn,
Ku pijand hilşand, em kirin xemgîn,
Got bivne xayê welatê zengîn,
Gîhand hemûya, wek zenglê dengîn.

Besnîne ravin şerma we kanî ?
Feqîyê Teyra, Ehmedê Xanî,
Kurdistana me li ser zar anî,
Bona azayê wan hîmek danî.

Hûn şêrê kurdin pişt neyar negrin,
Wan ber çevê we mal berbat kirin,
Keç xatûnên we zordestî birin,
Heram xanê xwe wan tijû kirin.

De ravin ,ravin kûrdê perwarî,
Ewladê Rostem ji nîsla arî,
Bin destê dujmin tujî bizanî,
Ji qewata xwe bikin bawarî.

Neyar ji dest girt libas û xarin,
Li hemû cihan em bela kirin,
Tenê rêk maye bi şeref mirin,
Ku bê namûsyê sar xwe hilgirin.

Kî ku ranebe lackam serê wan,
Hinek we zindî, hinek jî qurban.
Ravin bi şeref, hey hatye zeman,
Bona azaya hemû Kurdistan.

Leylê alavî, wir pirsê xwe got,
Dil li Dêmirêl û Çilere sot,
Rabûne ser pê kê welat firot,
Bê şeref qîryan kirne kote –kot.

Pênc mîlyard însan bûye hêwirze,
Dengê dota kurd cihan dibhîze,
Ceger polaye dengê wê zîze
Bona me kurda ewe ezîze.

1995 salê.

Hêrenin içinde bir mələk yaşar.
Xəbərsiz olanlar xəbərsiz geder.
Şeytanda mələki içimizdədi,
Bilmərik könlümüz xəyanət edər.

Xoşbəxt o kəsdiki, mənini tanıyar.
Tanıyar düşdüyü məkanı, yeri
Xoşbəxt o kəsdiki, hisini boğar.
Günaha bulanmaz niyəti əli.

BİR XƏYALİ TANRISAN.

Vurğunuyam günəşin.
Saclarını bəzəyir.
Bu vurğunluq könlümü
Görüşünə səsləyir.

Görüşlərdə üreyin
Gül etirli cəməndi.
Bir xəyali tanrısan,
Kölgən ruhi sənəmdə.

Gözlərin səmaların,
ulduzudu əzizim
Yanağında donan yaş
Sakit yatan dənizim.

Dünyanın aşiqiyəm,
Sən dünyanın varisan.
Xoşbəxtəmki ay üzli.
Üreyimin yarısan.

SƏN AYRI

Yaxdı qəlbi düşünülmez dileklər.
Kəsdı yolarımı hiylə, kələklər.
Tapılmadı vədəsində gerekler.
Vüsəl ayrı, sevinc ayrı, sən ayrı.

Bu üçlüyü bir arada səslədim.
Hey yürüdüm yollarını gözlədim.
Üreyimdə neçə arzu bəslədim.
Heç birinə diləmədim sən ayrı.

Nə mən çatdım arzuların yelinə.
Nə qoşulduq sevənlərin selinə.
Vaxtsız düşdük dünyar duymaz dilinə.
Sözüm ayrı, özüm ayrı, sən ayrı.

* * *

Haqqın var danlayıb qınamağına
Sənin istəyincə ola bilmədim
Amma ki mən səni elə sevmişəm
Üstünə özgeşin seve bilmədim.

Bir təzə gəlinin örpəyi kimi,
Yanağın titrəyir dodağın əsr.
Dilimdən qopası sirin gəlmələr.
Baxır yanağına səbrimi kəsir.

Dəsmalım bələnir gözün yaşına.
Silmə, ayrılıqdı-deyirsən mənə.
Sən hardan biləsən ay dəniz gözlüm,
Ömrümü verərəm dəsmal yerine

* * *

Nə səndən keçə bildim.
Nə anamın göz yaşından.
Əlimi, gözümü çəkdim.
Bu dünyanın daş qaşından.

Sililib yerin üzündən.
Çəkilib tanrı gözündən.
Yüz dəfə öpüb izindən.
Keçə bilmədim qarşıdan.

Əllərim tutmadı səni
Hislərim aldatdı mənə.
Sonda hamı atdı mənə.
Sevdam baş tutmadı başından

Nə üreyim ağrısını,
Nə allahın qorxusunu,
Nə bədənin qarğısını,
Uca tutmadım yaşından.

Sonda suala döndüm,
Oddum içimdə söndüm.
Daha özümə döndüm.
Ağlım çıxmamış başımdan

SEVGİM ÜZÜMDƏKİ
KƏDƏR NOTUDUR

Mən ruh yolçusuyam ümid yerim var.
Sən bu sevgin ilə gerek deyilsən.
Tanrıya odamdan elci gedəsi
Bir bəni insansan mələk deyilsən.

Hər günü günahla olan dünyanın
Aydını duaçı, nadan duçı,
Bir könül haqq ilə yoğrulmayıbsa,
Olmaz çəkəcəyin əzab əlacı.

Səni qınamırm, alqışlar sənə.
Gəldiyim bu yolun dalanları çox.
Məni tanıdığın, görünən üzüm,
Məndəki məndən xəbərində yox.

Daxwaza min

Sal û zeman derbaz dibe,
Xwestinekem her dimîne .
Dinya bibe gul, gulistan,
Temam bibe bag û bostan,
Heqî bibe, neheqî na,
Xêrxazî be, nemamî na.
Edlayi be, ezman sayî,
Bila nebe şevên tarî,
Şîn be her belg, ser darê xw,
Hemu millet ser axa xwe.
Bilbil bistrê bi esqa gul.
Hemu bengî bi huba dil,
Êdî nabe hêsirê cava,
Mirov hevra dost û bira.
Aza bibe tamam dinya,
Diha zor be dêmokratiya,
Dengê gelêm bê bihîstin,
Dagirker, xwînxwar vekşin,
Ew gelê min aza berdîn,
Ser axa wan ya kal bavan,
Ew ji mafe xwe bigrin,
Îdî bese kujtin û xwîn.
Evê wiha diha baş be,
Heya kengê wê wisa be,
Weke din ez nafikrim,
Ez demokratim,
Yanê na ber cemê çîya,
Nayê girtin wusa hêsa,
Kurdê nebin hêsir nuxsan.
Wê azadîyê dest bînin,
Ez bawarim ew roje be,
Wê aza be xaka welat,
Wê bimilmile ala kurdan.

SEFER SÊVOYÎ 2001

İsti bir yuvaya həsret könlümdə
Yeri əbədidir ay canım, gözüm.
Sənsiz sözlərimin dadı azalar
İtirər dadını ən şirin sözüm

Ancaq böyüklüyün ümid yerimdi.
Suçümü sevgimə bağışlayarsan
Hər gün önündə sevərəm desəm
Məni sevgin ilə qarşılayarsan.

* * *

Özümə çəkmişəm.
Zəhərli ilan dişləri kimi,
Barmaqlarım didir ağ vərəqləri.
Qara mürəkkəbə bulaşan ürək zəhərim
Rəsmi cızır.
Gözlərin günahsız və qorxunc.
Yuva dağıda uşaq kimi
Qorxuram,
Gözlərinə baxmağa.
Günahı tutar deyə.
Üreyini nə vaxtsa tərpedən hissələrim
Günahkardır.
Dağıtdı könül yuvanı.
İndi tutub günahı
Mən necədə aciz və ümitsiz.
Sən necədə məsumsan.
Heyif, Sənin bu mələk məsumluğuna.

GÖZƏLİM

Aranmısan göz yaşımda,
Təmizsən, paksan, gözəlim.
Batıl gözüm kimsə görməz.
Sən elə təksən, gözəlim.

Gözlərin bir göy qurşağı,
Hüsnün aləm yaraşığı.
Səndə bu fağır uşağın
Qəlbi tək paksan, gözəlim.

Çox çəkdim bu acını.
Sən tapdın əlacını.
O şalalə saçını.
Üstümə tök sən, gözəlim.

Nofəl
Ədalət

SƏRGİ SALONU

Sərgi salonuna bənəzeyir ömrüm,
Xatirə tablolar durub yan -yana.
Xəyalən qayıdıb nəzər salanda,
Kövrək duyğularım qəsd edir cana.

Elə bil bu salon başdan ayağa,
Sonucsuz sevgilər portretidir.
Gözümdə müqəddəs mələyə dönən,
Yoxsa sevdiiyimin öz sürətidir ?

Baxdıqca doymuram sanki sehirdi
Özüm yaşadığım illər, fəsillər.
Durub göz önümdə lal uşaq kimi
Dilsiz xatirələr bilməm nə istər.

ŞÜKÜRLƏRDƏ BULUNDUM

Vətəndən ayrı düşdüm, ayrılıqdır qismətim
Sevgidən yarımadım, artdı dərdim, həsrətim.
Çalışdım açılmadı taleyimin hikməti,
Mən ümid bağlamadım taleyin şadlığına.

Mən ayaqda yürüdüm yıxılmadım ayağa
Özümü bənd etmədim özge adlı dayağa.
Çoxların qabaqlayıb gəlib çatdım bu çağa
Şükürlərdə bulundum üzümün ağılığına.

Sevdamın şirinliyi üstümə dərd ələdi-
Bəxtim mənə hər xaman qəm-kədəre bələdi.
Uçrumun qaşındayam, ölüm birçə yələdi,
Dua edən tapılar cismimin sağlığına.

Çalışdım, oyatmadım yuxulu bəxt yazımı
Bəxtim olmadı çəkəm bir sevgili nazını.
Qışa çevirdim yoxsa özüm ömür yazımı ?
Mən səcdədə bulundum sevgimin varlığına.

* * *

Bahar bulududur bu gün gözlərin
He yağır üzümə sevgi yağışın.
Əllərim uzanıb qalır üzümdə,
Çəkir kirpiklərin sevgi naxışın.

Ocalan û nemir Babayev

Serok Mehmedê Silêmanê Baba koçî dawî kir

Azərbaycan: Serokê Kurdê Soveyta berê Serok Mehmedê Silêmanê Baba koçî dawî kir kir

Serokê Kurdên Soveyeta Berê nemir Serok Mehmedê Silêmanê Baba ku di salên 1923-29an de li Azerbaycana Komarên Sovyeta berê ku wek serkêşîya Kurdistanê Sor dikir, di roja 30-12-2011'an de, ji nav me bar kir.

Serok Serok Mehmedê Silêmanê Baba Serokê Yekitiya Kurdên Yekitiya Komarên Civakî ya Sovyet'ê (YKCS) û nûneretiya KGBê bû. Ew di nav Kurdan de wek rêberê dihat naskirin û cihê rêz û pêzanîna hemû aliyên siyasatî, civakî, dîplomatîk û hwd.

Di sala 1946'an de, ji bo nûnerê Komîteya Parastina Dewletê ya Soviyeta berê (KGB)ê, bi erk çû bo Rojhilatê Kurdistanê, li wir bi Qazî Muhamed û Mele Mistafa re hevdiştin kiribû.

Di sala 1993'an de, çû bo serdana Rojavayê Kurdistanê û piştî ku digel rêberê PKKê Ebdula ocalan civiya, piştê di nava bajar û bajarokên Rojavayê Kurdistanê dest bi livîneke berferê kiribû, civîn û kombûn bi hemû aliyên siyasî û civakî û ciwanan re pêk anî bû, derbarê Kurdistanê Sor jî gelek bîranîn û rûdawên ku bi Kurdên Sûvyeta berê re derbas bûna anî bû ziman.

Serokê `YEKBUN` Serok Mehmedê Silêmanê Baba di 30-12-2011 li Azerbaycanê çû ser dîlovanîya xwe û ji nav me barkir. Rehma Xwedê lêbe.

Cezayîr: Mafê tu kesekî nîne li ser xwîna Cezayîriyan bazirganiya bike!

Avestakurd – Serokwezîrê Cezayîr Ahmet Üyahya bi hişk Serokwezîrê Tirkîyê Erdogan rexne kir û got ku, mafê tu kesî nîne li ser xwîna Cezayîrê bazirganiyê bike.

Li dema Frensayê Pêşnûmeya Qanûna Komkujiya Ermenîyan erê kir, Erdogan jî weku bersiv ji Feransayê re, Frensayê bi komkujiya gelê Cezayîr tawanbar kiribû. Lê Serokwezîrê Cezayîr Ahmet Üyahya piştî kombûna civîna partiya xwe bang li Erdogan kir û got ku, em bang li dostên xwe Tirkîyê dikin ku dest ji bazirganiya mêtîngerkirina Cezayîr berdin. Û got jî, mafê tu kesî nîne li ser xwîna Cezayîriyan bazirganiya bike.

Qêrîna 35 ciwanên kurd û qêrîna welatekî mirî seh bikin

Îşev wê 35 ciwanên kurd yên ku di Komkujiya Qilabanê de hatin kuştin, bikevin xewna serokwezîrê tirk Tayîp Erdogan û dê jê re behsa "mexdûrên doh, zalimên îro" bikin û wê paşê vegerin gorên xwe...

Sibe wê 35 ciwanên kurd serdana nivîskar û rewşenbîrên tirk bikin; wê kulmek axa Kurdistanê bireşînin ser hiş û wîjdana wan û wê paşê vegerin gorên xwe...

Dusibe wê 35 ciwanên kurd bikevin ser maşetên medyaya tirk û wê yekbiyek derewên wan ji xwendevanan re deşîfre bikin û wê paşê vegerin gorên xwe...

Sêsiibe wê 35 ciwanên kurd bikevin ser riya Enqereyê, bombeyên ku li bedena wan ketine wê wekî 'diyarî' pêşkêşî hemû parlamenterên tirk bikin.

Çarsibe wê 35 ciwanên kurd bi rengekî medenî li deriyê malên hemû tirkên bixin; wê ji wan re behsa ziman, çand û hebûna xwe bikin û wê paşê bi gotinên "bira bira ye, lê ziman û

çand û cîrantî jî cûda ye!" ve vegerin gorên xwe...

Pêncsiibe wê 35 ciwanên kurd bi dizîka bikevin ser siya 'kurdên spî' û dê bi dizîka di gohê wan de bikin pistepist, "Nebîn şekala serdestên xwe, bibin xizmetkarê gelê xwe..." û wê paşê vegerin gorên xwe... Şêşsiibe wê 35 ciwanên kurd li ber deriyê şaredariyên kurd konên ziman û çanda kurdî vedin û wê paşê vegerin gorên xwe...

Heftsibe wê 35 ciwanên kurd ji hemû ciwanên Kurdistanê re bibin 'ronahiya xwendin, zanîn, lêkolîn, pirs û rexneyê' û wê paşê vegerin gorên xwe...

Heştisibe wê 35 ciwanên kurd ji hemû siyasetmedarên kurd re bibin dûrbînek mezin da ku bi teoriyên heftserî ve rêyên siyaseta Enqere û Amedê tevlihev nekin û wê paşê vegerin gorên xwe...

Nehsiibe wê 35 ciwanên kurd bi ser hemû sazî, dezgeh, şaredarî û partiyên kurd de bigirin, wê hemû qirêjahiya 'tirkbûn, tirkîti û tirkmancîtiyê' paqîş bikin û wê paşê vegerin gorên xwe... Dehsibe wê 35 ciwanên kurd li Amedê mîfîngeke mezin amade bikin, di wê mîfîngê de tenê wê ala Kurdistanê hilbidin û wê tenê sloganên "Kurd, Kurdî, Kurdistan..." bavêjin û wê paşê vegerin gorên xwe...

Ji bo Xwedê, qêrîna 35 ciwanên kurd û qêrîna welatekî mirî seh bikin...

Mezopotamyaniyên Çocukları

Sırrı Süreyya ÖNDER

Mecliste Gerginlik...

BDP İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder, İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin'in grubuna yönelik el hareki yaptığını söyledi. Kürt kökenli AK Parti milletvekillerine seslendiğini belirten Önder, şu ifadeleri kullandı:

"Sizi doğuran mübarek, muhterem annelerinizin hiç hatırı yok mu? Burada sanki bu katliamı bu savaş uçağını BDP kaldırmış. 35 yurttaşımız orada

katledilmiş. Bunlara bir şey demeyeceksiniz, bunun hakkını arayan BDP'lilere yapmadık hakaret bırakmayacaksınız. BDP sizin oynayacağınız bir parti değildir. Arkasında çok büyük halkın barış, özgürleşme iradesi vardır. Buna tahammül edeceksiniz."

Bu sırada AK Parti Adıyaman Milletvekili Mehmet Metiner'in laf atması üzerine Önder, "Bunlar cahiliye dönemi düşüncelerin mi çağdaş düşüncelerin mi?" diye sordu.

"Öne oturtmayı yasak etmişlerdi oradan da rahat durmuyor. Kombine biletini iptal mi ettiler?" diyen Önder, Metiner'e yönelik "Haddini bil. 'Terbiyesiz' diyemezsin sen" dedi.

Oturduğu sıradan kalkarak kürsüye doğru hareket eden Metiner'i AK Parti'li milletvekilleri durdurdu. Bunun üzerine Önder, "bırakın gelsin" diyerek kürsü-

den ayrıldı ve Metiner'in üstüne doğru yürüdü. Metiner ve Önder'i milletvekilleri engelledi.

Bu sırada TBMM Başkanvekili Mehmet Sağlam birleşme ara verdi.

Önder, yeniden kürsüye dönerek "Eşkiya mısınız? Bu kürsüden konuşamayacak mıyız?" diye bağırdı.

Bu sırada Önder ve Metiner tekrar birbirlerinin üstüne yürümeye çalıştı. Önder'in "Ben senin derdini biliyorum. Sen kimsin? Konuşursam Kahta'ya giremezsin. Senin ağaların benim üstüme yürüyemedi. Soyтары" diye bağırdığı duyuldu. Diğer milletvekilleri Önder'i kolundan tutarak Genel Kurul salonundan çıkardı. Önder, bir süre sonra yeniden Genel Kurula dönerek, Metiner'le tartışmaya devam etti.

Daha sonra iki milletvekili Genel Kurul salonundan ayrıldı.

İRAN, TÜRKİYE'Yİ HALKINI BOMBALAMAKLA SUÇLADI

İran meclisindeki Kürt Milletvekilleri Fraksiyonu Başkanı İkbâl Muhammedî, 35 kişinin hayatını kaybettiği Uludere'deki olaydan dolayı Türkiye'yi kınayarak, Ankara'yı kendi halkını öldürmekle suçladı.

İran meclisindeki Kürt Milletvekilleri Fraksiyonu Başkanı İkbâl Muhammedî, 35 kişinin hayatını kaybettiği Uludere'deki olaydan dolayı Türkiye'yi kınayarak, Ankara'yı kendi halkını öldürmekle suçladı.

İran'ın yarı resmi ajansı Mehr'e konuşan milletvekili Muhammedî, "Türk devleti, göstermelik olarak, uluslararası arenada diğer ülke halklarının haklarını savunduğundan söz etmekteyken kendi ülkesindeki savunsuz halka saldırıp onlara katliam yapmaktadır" dedi. Uluslararası kuruluşların olaya müdahil olarak konuyu incelemesini isteyen İranlı vekil, "İran meclisindeki Kürt milletvekilleri olarak Ankara'ya mektup göndererek sorumlular hakkında gereken işlemin yapılmasını isteyeceğiz" dedi. İranlı milletvekili, "cinayet" ve "insanlık dışı" olarak değerlendirdiği olay için Kürt ailelerine başsağlığı mesajı göndereceklerini sözlerine ekledi.

Mən nə üçün vuruşdum?

Sənədli oçerk
Dünya üç gündür. Biri dünən idi, o geri qayıtmayacaq. Biri sabahdır, onu yaşayib görəcəyinə ümid yoxdur. Sənin bir günün var. O da bu gündür. Ondan doğru istifadə et.

Əfqanıstan İslam Respublikası Orta Asiyada yerləşməsinə baxmayaraq etnik və mədəni əlaqələri nəzərə alınaraq bəzi qaynaqlar tərəfindən Yaxın Şərqi ölkəsi hesab edilir. Şərqi və cənubda Pakistan, qərbdə İran, şimalda Türkmənistan, Özbəkistan və Tacikistan ilə həmsərhəddir.

Qərb və şərq arasındakı yolların kəsişmə nöqtəsində yerləşən Əfqanıstan, etnik qrup və mədəniyyətlər mozaikasıdır. Ticarətin mərkəz nöqtələrindən birində olan Əfqanıstan, bu strateji mövqeyi səbəbilə tarix boyunca farslar, yunanlar, ərəblər, türklər, monqollar, ingilislər və ruslar kimi müxtəlif xalqların istilasına uğramışdır.

1979-cu ildə L.İ. Brejnev Rusiyada təhsil almış Babrək Kamralın xahişi ilə guya dövlət çevrilişini qarşısını almaq üçün Əfqanıstan torpağına rus qoşunlarının yeridilməsi barədə sənəd imza atır. 1979-cu ildə 1989-cu ilə qədər Sovet İttifaqının 15 müttəfiq Respublikasından əsgərlik yaşına çatmış gənclər əsgəri xidmətini Əfqanıstanda döyüşməklə keçirirdilər. Əfqanıstan müharibəsində Azərbaycanın gənc, igid oğulları tələf oldular. Əfqanıstandan gələn tabutları açmağa belə icazə yox idi. Həmin illərdə Azərbaycan çox böyük canlı qüvvə itkisi verdi.

1985-ci il. Əfqanıstan. Döyüşdən çıxan əsgərlər onlara ayrılmış müvəqqəti sığınacaq yerlərinə qayıdırıldı. Rota komandiri qarayanız, orta boylu Aprel Babayev, hündür boylu, sarışın Belorusiyalı əsgər Valera ilə su içmək üçün qayalıqların arasından axan çaya tərəf endilər. Təzəcə əllərini suya uzatmaq istəyirdilər ki, birdən onları 10 nəfər Əfqan əsgərləri mühasirəyə aldı. Onlardan biri bıçağı çıxardaraq Aprelin çənəsinin altına dirdi: -Müsəlman? Sonra öz dillərində nə isə danışdı. Aprel ancaq müsəlman sözünə başını tərpətdi. Başını tərpətməklə bıçağın şiş ucu onun buxağını deşdi, sinəsi al qana boyandı. Aprel onu öldürəcəyini düşündü və bıçağı onun buxağına dirəyən əfqanlının gözünün içinə baxaraq kəlmeyi-şəhadətini dedi. Əfqanlı döyüşçülər gülüş-gülüşə ondan aralanıb Valeraya yaxınlaşdılar. Əfqanlı döyüşçü bu dəfə bıçağı onun çənəsinin altına dirdi və Valeranın üzünə baxıb dişlərini ağardaraq bıçağı yavaş-yavaş göbəyinə qədər sürüşdürdü və bir neçə saniyə göbətində saxladı. Üzünü çevirib Aprelin gözünün içinə irişərək Valeraya baxmadan bıçağı onun göbəyinə soxdu və üzünü xırçı kəsməyə başladı. Valeranın qanla bərabər bağırsaqları yerə töküldü. Aprel qəzəb içində, dəhşətli bağırtı ilə Əfqanlı döyüşçünün üstünə atıldı. Ancaq avtomatın qundağı ilə alından ağır zərbə alaraq yerə yıxıldı. Əfqanlı döyüşçülər Aprel Babayevin öldüyünü zənn edərək onu çayın içinə atırlar.

Artıq hava qaralmağa başlayırdı. Aprel gözünü açanda, niyə çayın içində olduğunu anlamadı. Ayağa durmaq istədi. Ancaq səndirləyərək üzünü üstə yerə yıxıldı. Görəsən ona nə olmuşdu. Fikirlərini cəmləməyə çalışdı. Bir də ayağa durdu və Valeranı arxı üstə, qarnı yarılmış vəziyyətdə gördü. Ətrafa nəzər saldı. Nə etsin? Qarnı yarılmış, içalatı ətrafa dağılmış yoldaşını düşərgəyə necə aparsın? O ətrafı nəzərdən keçirməyə başladı. Gözü bir məftil parçasına sataşdı. Əyilib məftil qırığını götürərək Valeraya yaxınlaşdı. Bağırsaqlarını qarnına yığaraq məftillə, yarılmış qarnını tikdi. Sonra ondan bədənə hündür və çəkiddə iki dəfə ağıtır olan Valeranın cəsədini çiyinə ataraq qayalarla üzünü yuxarı qalxmağa başladı. Aprel Babayev Belorus əsgərinin cəsədini qayaların arasında qoyub geri qayıda bilərdi. Ancaq o belə etmədi.

Kimdir Aprel Babayev? O 1967-ci ildə anadan olub. 1985-ci ildə Azərbaycan Texniki Universitetinin əyani şöbəsinə daxil olub həmin ildə də hərbi xidmətə çağırılıb. Hərbi xidmətini Əfqanıstan Demokratik Respublikasında keçirib. Xidmətdə olduğu müddətdə dəfələrlə ölüm-üz-üzə gəlib. Buna baxmayaraq cəsarətlə döyüşdən-döyüşə atılıb. Qvardiyaçı olub. Müharibədə göstərdiyi igidliyi və qəhrəmanlığı görə beş ədəd medal, SSRİ ALİ Soveti Rəyasət Heyyyətinin Fəxri fərmanı, müxtəlif döş nişanları və fəxri fərmanlarla təltif edilib. 3 dəfə kontuziya alıb

1-ci kontuziya.- Afqanıstanda döyüşdən sonra qərargaha qayıtdıqları zaman üstündə dayandığı tanka (BMP) tank əleyhinə əl qumbarası atılıb, Aprel Babayev alov içində yanaraq havaya uçmuş və zərblə yerə dəyərək ilk kontuziyasını belə almışdır. Hətta zərbə o qədər güclü olubmuş ki, tankın lüləsi də yerindən qopub hava qalxmışdır.

2-ci kontuziya.- Yenə əfqanıstanda döyüşdən qayıtdığı zaman alıb. Qayaların üstündə əlindəki avtomatı yanına salmış qərargaha qayıtdığı zaman arxadan bıçaqla sağ çiyindən vurulmuş və onun səsinə eşitsinlər deyərək axırncı gücünü toplayaraq əlindəki avtomatla havaya dövrələmə atəş açaraq qayalardan aşağı yerə yıxılır və kliniki ölüm keçirir. Hər gün AN 12 samalyotu döyüş bölgəsindən meyid daşıyırdı. Onlar Aprel Babayevi də ölmüş bildikləri üçün samalyota yükləyirlər. Yolda onun burnundan qan axır. O gözünü açanda özünü Kabul şəhərindəki hərbi qospitalda görür. Nəticədə sağ çiyini və qolu sınır. Sağ ayağının sümüyü isə çartlayır. Amcaq sağ qalır.

3-cü kontuziya.- Ağdam rayonunun Paravənd kəndində döyüşərkən yanına qrad düşmüş və iri bir ərazinin torpaqla birlikdə havaya uçurmuş, yerə düşəndə isə torpaq uçqunun altında qalmışdır. Nəticədə qulaqları batmış, dili isə tutulmuşdur. Ancaq yenə də sağ qalmış özünə gəlib müalicə alandan sonra təkrar cəbhə bölgəsinə qayıtmışdır.

1987-ci ildə hərbi xidmətdən qayıdaraq həmin ildən təhsilini davam etdirib. Tələbə ikən ürəyi vətən eşqi ilə döyünən Aprel Babayev Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi, dövlətimiz və dövlətçiliyimiz uğrunda öz hərəkətini "Azadlıq Meydanı"ndan başlayıb. Təhsili ilə bərabər gecəsi-gündüzü bu meydanda keçdi. Çünki hamı kimi o da Dövlətimizi müstəqil görmək istəyirdi. Tələbəlik illərində "20 yanvar" hadisələrinin iştirakçısı oldu.

Daxili İşlər orqanlarında işlədiyi müddətdə Qarabağ uğrunda gedən döyüşlərdə, Azərbaycanın Şimal bölgəsində, Gəncə hadisələrində, ölümdən qorxmadı, canını əsirgəmədi, döyüşdən-döyüşə daha da fəal iştirak etdi. Bakı hadisələrində Azərbaycan Texniki Universitetində təhsil aldığı müddətdə fakültə komsomol komitəsinin katibi, rayon komsomol komitəsinin büro üzvü, universitetin pedoqoji şurasının üzvü, universitetdə fəaliyyət göstərən Əfqanlar şurasının sədri kimi ictimai işlərdə fəaliyyət göstərmişdir.

İki müharibə veteranı Aprel Babayev o illərin sınağından mərdliklə dəyanətlə ayağa qalxdı. Vətəni naminə ölümün gözüne dik baxdı. Sağ qaldı. Aprel Babayev Əfqanıstanda döyüşdüyü zaman müharibənin dəhşətlərini görmüş və hər gün ölüm-üz-üzə dayanmışdır. Qorxu nə olduğunu

bilməmişdi.

Ancaq bu gün qorxdı. Qorxunun nə olduğunu anladı. Alnına avtomat dirəndiyi zaman qorxmamışdı. İndi isə iki balasının küçədə qalmaq təhlükəsi Azərbaycanın qəhrəman oğlunun canına qorxu hakim kəsildi, geri çəkildi. Balalarının soyuqdan xəstələnməsi onun ata ürəyinin gücünü sındırdı. 5-6 ay öncə 1 otaqlı mənzilini satıb "Məkan" MTK şirkətindən ev almışdı. Artıq 90%-ni də ödəmişdi. Sevinci yerə-göyə sığmırdı. Çətinliklə də olsa evin pulunu ödəyirdi. Gözləmədiyi halda uşaqları xəstələndi. Körpəsini xəstəxanaya yatırtmalı oldu. Elə həmin aydan da Aprel evin pulunu vaxtılı-vaxtında ödəyə bilmədi.

Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Bakı Texniki Kollecinə "Hərbi və fiziki hazırlıq" silsiləsinin rəisi vəzifəsində xidmət etməsinə baxmayaraq Fövqəladə Hallar Akademiyasında da hərbi hazırlıqdan dərs deyirdi. Müəllim yoldaşlarından kimsə, "Pənah müəllimə də, kömək edəcək, yaxşı adamdır"-söylədi.

Bıçaq sümüyə dirənmişdi "Məkan" MTK-nın təhdidləri canını boğazına yığmışdı. İki aya yaxın idi ki, ailəsi ilə qışın soyuğundan əziyyət çəkirdilər. Aprel Babayev naəlac qalıb utna-utana Akademiyanın rəisi general-mayor Pənah Süleymanova yaxınlaşmaq qərarına gəldi:

-İcazə verin müraciət edirəm cənab general.

Pənah Süleymanov ayağa qalxaraq Aprel Babayevə yaxınlaşdı. Hündür boylu, yaşıl gözlü, ağıllı-qaralı saçları səliqə ilə daranmış, Pənah Süleymanov Aprel Babayevin özünü təqdim etməsinə təbbəssümlə qarşıladı. Kreslonu geri çəkərək ayağa qalxdı. Aprel Babayevə yaxınlaşaraq əlini uzadıb əlini sıxdı:

- Keçin əyləşin Aprel müəllim. Bu qədər rəsmiyyətə nə gerek var. Mən sizin haqqınızda hər şeyi bilirəm. Hər zaman da sizi müşahidə edirəm. İşə ürəklə yanaşmanız xoşuma gəlir. Mən fəxr edirəm ki, iki müharibə veteranının əlini sıxmaq şərəfinə nail oldum. Azərbaycan sizin kimi oğulları ilə fəxr etməlidir. Sonra sözünə xitam verərək:

- Hə Aprel müəllim danışın görək nə demək istəyirsiniz.

Aprel Babayevi gözləmədiyi səmimiyyətdən özünü itirdi. Başını qaldırıb Pənah Süleymanovun gözlərinə baxdı. Nə desin? Desin ki, evin pulunu ödəyə bilmir? Deyəsən heç yaxşı iş görmürəm. Mən isə bu vaxta qədər elə bilməmişəm ki, Pənah müəllim mənə nifrət edir. Görəsən bu axmaq fikir hardan ağılıma gəlib? Pənah Süleymanovun gülümseyən surətində, sualına cavab gözləmək ifadəsi vardı. Aprel boğazını arıtlayıb sözə başlamağa cəhd etdi:

-Bi-bi-bi-bilirsiniz Pənah müəllim, heç bilmirəm nədən başlayım.

-Gəlmisənsə nədənsə başlamaq lazımdır. Demək çox ciddi bir səbəb var. Sən elə-belə yanma gəlməzsən başqaları kimi. Utanma de. Gücüm müqabilində nə lazımsa canla-başla kömək edəcəm. Arxayın ol, -deyərək çöhrəsinə yaraşan təbəssümlə gülümsədi.

-Pənah müəllim, mən bu vaxta qədər özümün xatirinə heç kime ağız açmamışam. Utanmışam, düz başa düşülməyəcəyimdən çəkinmişəm.

Ardı var

Kırgızistan Kürdleri

Əvvəli ötən sayımızda

1944 sürgününün özgün bir nedeni de o dönemdeki 2. Dünya savaşı ile bağlantılıdır. Hitler'in "Yıldırım Hızlı Barbaros Planı"nda Bakû petrolerinden dolayı Kafkasya'nın ele geçirilmesine Moskova'nın işgal edilme planı kadar önem verilmekteydi. Kafkasya'nın fethedilmesi planlamasının bir boyutu da burada yaşayan halkları müttefik güçler vasıtasıyla Sovyetlere karşı örgütlemek olmuştur. Savaş döneminde Faşist Almanya'ya müttefiklik eden Türkiye Cumhuriyeti'nin Gürcistan'da yaşayan Mesxeti (Ahıska) Türkleri ve Azeriler arasında yürüttüğü ajan faaliyetleri, Moskova'da ciddi endişeler yaratmıştır. Günde on binlerce insanın öldüğü dünyanın en kanlı savaşının tozu dumanı içerisinde Türkiye'ye sınır bölgelerde Azeri ve Ahıska Türkleriyle iç içe yaşayan ve bir kere "güvenilmezlik" damgası yemiş Kürdler, yeniden Moskova'nın gazabına gelmiştir. Bu sefer de Kürdler Türkiye'nin ateşinde yanmaya mahkum olmuştur.

Diğer taraftan sürgünler, tek dilli "Sovyet halkı" yaratmak projesini destekleyici mahiyet taşımıştır. Sürgünzedelerin yerleştirilmesinde; halkları bir birine karıştırarak, ahalinin seyrek olduğu alanların, nüfusun sık yaşadığı alanlar hesabına doldurulması biçimindeki genel anlayışla hareket edilmiştir. Sovyet halkı oluşturma projesini, sürgünün bir nedeni biçiminde ileri sürmek doğru değildir fakat sürgünler gerçekleşirken söz konusu projeye destek sunma anlayışı temelinde hareket edilmiş, sürülenler gruplar halinde ülkenin en ıssız topraklarına serpiştirilmiştir.

KIRGIZISTANLI KÜRDLER

Çatoyê Siyabend Çatoyêv, 1969 yılında Ermenistan'ın Dilican şehrinde dünyaya göz açtı. Kızıl Ordu'da hizmet yaptıktan (1987-1989) sonra Rusya'nın Tomsk kentinde Politeknik Enstitüsünün makine yapımı fakültesini (1990-1995) ve Kırgızistan Devlet Milli Üniversitesinin hukuk fakültesini (2002-2007) bitirdi. 2008 yılında Kırgızistan İçişleri Bakanlığı Yüksek Okulunda master öğrenimi gördü.

Başarılı bir işadamı olan Çatoyê Siyabend 1995 yılından itibaren çeşitli firmalarda çalışmış, usta bir yönetici olarak kendini ispatlamıştır.

Kırgızistan uluslararası "Manas" havaalanında "Gamma SPA" ve "Manas management LLS" şirketlerinin güvenlik servisi başkanlığını yürütmüş (1999-2003), Kırgızistan'ın plastik ve alüminyum kapı ve pencereler üreten en önde gelen firmalarından olan "Atlant Nefoplast" firmasının müdürlüğünü yapmıştır.

Yurtsever özellikleri ile seçilen Çatoyê Siyabend Kırgızistan Kürdleri Birliği'nin aktif üyelerindedir.

1989 SÜRGÜNÜ

Bir de 1988-89'da, Sovyetlerin çöküşüne iki kala Ermenistan'dan yeni bir sürgün yaşandı.

1988'de körüklenen Ermeni-Azeri savaşı

Kafkasya Kürdlerin kaderinde olumsuz izler bıraktı. Azerbaycan vatandaşı Kürdler, "vatanlaşlık görevlerini yerine getirerek" Ermenilere karşı, Ermenistan vatandaşı Kürdler de aynı anlayışla Azerilere karşı savaşmaya zorlandı. Her iki taraftan binlerce Kürd, devletler oyununda, başkaların çıkarı için canlarından oldular.

Sağ kalan on binler ise Rusya steplerini, Orta Asya bozkırlarını boyladılar.

İSMİ KONULMAMIŞ "SÜRGÜN"

Kafkasya'dan başlayan başka bir Kürd "sürgünü" daha var.

60'lı yıllardan sonra Kafkasya'da, özellikle Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan'da (Nahçıvan) yaşayan Kürdlerin eğitim ve yeteneklerine göre iş bulmaması Kafkasya Kürdleri'nin yarısından fazlasının Rusya'ya ve Orta Asya'ya taşınmasına yol açtı. İyi yaşam umudu onları geniş Rusya'nın ve Orta Asya'nın yüzlerce iline, binlerce yerleşim birimine serpiştirdi. Öyle bir dağıldılar ki, Japonya'dan Avrupa'ya, Çin'den Buzul Okyanusuna kadar yayılmış kocaman topraklarda Kürd ayağı değmeyen tek bir ilçe neredeyse kalmadı.

Orta Asya'da yaşamak zorunda bırakılan sürgünzede, 90 yaşlı Uso dede, tüm yaşadıklarını "zülüm" olarak tanımladıktan sonra şöyle demişti bana: "Sonuçta şunu anladım ki, suçlu doğduk, suçlu yaşadık, suçlu da öleceğiz". Kendi trajedisinin nedenini anlayıp dünyasını değişenler kadar, dünyanın kapısını döver dövmez suçluluğa gömülmüş bir kaderle boğuşmak zorunda kalan çocuklar da doğuyor sürgün evlerinde. Neden kendi ülkelerinde yaşama hakkından mahrum edildiklerini anlamakta zorlanacaklar bitmeyen sürgünün çocukları...

KIRGIZISTANLI KÜRDLER

Telmanê Xalîd Xalîdî, 1974 yılında Kırgızistan'ın Oş eyaletinin Kok-Yangak şehrinde dünyaya geldi. 1975'te ailesi önce Ermenistan'a (1975), daha sonra Rusya'nın Kemerov eyaletine (1986) taşındı. 1989'da Kırgızistan'a gelerek burada liseyi başarıyla bitirdi.

Üç yüksek eğitim aldı. Moskova Slav Enstitüsü'nün hukuk fakültesini ve Kırgızistan Devlet Milli Üniversitesi'nin finans, kredi fakültesini (2005) bitirdi. 2008'de master eğitimini bitirdikten sonra Kırgızistan Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Akademisinin uluslar arası ilişkiler bölümünde tahsil gördü.

Telmanê Xalîd felsefe bilimleri doktor adayıdır. Panfilov ili Kuramin bölgesinin 5. dönem milletvekili olmuştur.

1995-1999 yılları arası "Niştiman" Kürd derneğinin başkan yardımcılığı yapmıştır. "Kurd-Kırgız hakları dostluk cemiyeti" başkan yardımcılığı görevini sürdürmektedir.

KÜRDLER KIRGIZISTAN'DA

Kürdlerin Türkiye sınırlarından başlayan yolculuğu Çin sınırlarında son bulmuştu. Gözlerinde sınırdan sınıra koşturan fatihlerin gözlerindeki zafer parıltıları yoktu ama. Yorgun, üzgün ve hastaydılar. Nice yakınlarını yollarda kaybetmişlerdi. Dilleri Allah'tan bir ucuz ölüm istese de içlerindeki sonsuz yaşama istemleri ayakta kalmaya zorluyordu kendilerini...

El el, aşiret aşiret, köy köy belirsizliğe sürülmüş ve yarın nelerle karşılaşacaklarını kestiremeyen insanların en temel topluluk psikolojisi biliyor musunuz nedir? Sahipsizlik! Tutunacak bir dalın, yaslanılacak bir direğin olmamasının yarattığı dehşetli "toplumsal yetimlik" duygusu! Güvendiğin baba, övündüğün kardeş, teselli bulduğun anne senin gününde. Senden de beter çaresiz...

Bundan sonra ismini "felek" diye şifrelediğin Tanrına dil uzatıp, kadere boyun eğiyorsun. Ve senin sürgün yurdundaki tarihin böyle başlıyor.

Kırgızistan Kürdleri sürgün kaderi yaşamaya boyun eğdiler ama yiyecek, sığınacak, eğitim gibi basit insanı haklardan yoksun tutulmalarına karşı da baş kaldırmadan edemediler. 1938'de ileri sürdükleri insani yaklaşım taleplerine Kızıl Kaya şehrinde silahla yanıt verildi. Kızıl Kaya olaylarında kurşuna dizilen çok sayıda sürgünzedenin arasında o zamanlar parmakla sayılan yüksek tahsilli beş Kürd genci de vardı.

Kırgızistan'ın en ulaşılmaz bölgelerinde, genellikle Cellalabad, Oş ve Talas bölgelerinin uçra köylerinde yerleştirilmişti Kürdler. Açlığın, soğğun ağır imtihanından geçtiler. 1956 yılında "özel sürgün" uygulaması yürürlükten kaldırılana kadar doğru dürüst okul yüzü bile görmediler.

Kazakistan ve Özbekistan'da olduğu gibi Kırgızistan'da da Kürdlerin "dünyaya açılması", yüksek okullarda eğitim görmeye başlaması, Stalin'in ölümünden sonra gelişir. Bu tarihten sonra onlarca Kürd genci başta askeri-polis okulları olmak üzere yüksek okullarda eğitim görmeye başlar. 2000'li yıllara kadar Kırgızistan Kürdleri içerisinde teğmenden albaya kadar neredeyse 50 kişilik "Kürd polis ordusunun" oluşması ilgi çekici.

Kırgızistan Kürdleri arasında gelenek-selleşen yüksek askeri-polis okullarına ilginin, sürgünden kaynaklanan toplumsal bir psikolojiyle yakından bağlantısı olsa gerek. Sürgün edildikleri günden itibaren asker, polis süngüsü altında büyüyen Kürd çocuklarının, kurtuluşu polis olmaktan görmesinin bilimsel-psikolojik izahını yapmak mümkündür.

1956'dan Sovyetlerin çöküş yıllarına kadar her hangi kültürel bir örgütlenmeye sahip olmasalar da fakir ve sakin bir yaşam sürdürdüler Kırgızistan Kürdleri. 1980'lerin sonu ve 90'lı yılların başında SSCB'de başlayan etnik-milliyetçi saldırılar Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Özbekistan'da olduğu gibi Kırgızistan'da da Kürdlerden yan geçmedi. 1990 baharında ülkedeki Kırgız milliyetçi çevrelerin başlattığı karışıklıklar döneminde Oktyabrskoye isimli Kürd köyüne yapılan saldırıda 4 araba yakıldı, 9 kişi yaralandı. Safarovka ve Mixaylovka köylerinden ise 305 Kürd ailesi kovuldu. Bu süreçten sonra yüzlerce Kürd ailesi belli aralıklarla Kazakistan'a ve Rusya'ya sığındı, ülkeden göçme eğilimleri gelişti.

2009 yılının ilkbaharında Bişkek yakınındaki Pervomaysk ilinin Petrovka köyünde Kürdlere karşı milliyetçi çevrelerin saldırıları, onlarca Kürd evinin yakılıp yıkılması, Kürd vatandaşların meydan dayağından geçirilmesi Kürdler arasında bu ülkeden göçme eğilimlerini daha da tetiklemiştir. Bugün Kırgızistan Kürdleri genellikle Başkent Bişkek'in çevre illerinde ve köylerinde, Talas bölgesinin Manas ve Karaburun illerinde, Oş vilayetinin Suzak ilinde yaşamaktadır. Özellikle, son on, onbeş yılda Kürdler Bişkek kentine ve kente yakın Karl Marks, Petrovka, Vasilevka, Vinogradnoe, Leninskaya, Sukuluk isimli yerleşim birimlerine yerleşmiştir. 1989 yılı nüfus sayımında Kırgızistan SSC'de 14.300 Kürd kayda alınmıştır. Yerel Kürd aydınlarının tahminlerine göre ülkede yaşayan Kürdlerin sayısı bu rakamın üzerindedir.

Genellikle köylü kesiminden oluşan Kırgızistan Kürdlerinin esas uğraş alanı hayvancılıktır.

Ardı var

Шведский депутат: Турция должна принять автономный Курдистан

В то время как турецкое правительство продолжает кампанию задержания курдских политиков, активистов и журналистов, многие курды интересуются позицией европейских правительств по поводу этих массовых арестов. Задержанные обвиняются в принадлежности к запрещенному Союзу Сообществу Курдистана (КСК). Турция хочет стать членом Европейского союза и должна отвечать критериям, чтобы претендовать на членство. По этому вопросу "Рудав" проинтервьюировала Питера Хультквиста, члена шведского парламента и председателя парламентского комитета по обороне. Хультквист считается сторонником прав курдов в Европе.

Рудав: В шведской и европейской политике, как вы относитесь к аресту политических и гражданских активистов в Турции?

Хультквист: Я был раньше мэром Борланге в Швеции в течение 18 лет. Люди голосовали за меня. То же самое справедливо и в отношении курдских мэров, которые были арестованы в Турции. Это были избранные люди ... турецкое правительство должно уважать голоса людей, а не пытаться подавить эти голоса. Дело КСК является политическим, а не правовым. Я ознакомился с первым слушанием по делу КСК в суде Диярбакыра. Я видел, что задержанным было запрещено использование курдского языка. Они не позволяют им говорить на своем языке. Тогда я сказал, что это не правовое дело, и я еще раз это повторяю.

Рудав: Европейские страны очень чувствительны к вопросу о свободе выражения мнений. За последние недели 35 курдских журналистов были арестованы в Турции, и все же ни одно слово об этом не послышалось в Швеции или Европе?

Хультквист: Это большая несправедливость - арест кого-либо, будь он политик, журналист или обычный крестьянин, за выражение своего мнения. Это недопустимо. Если журналисты и другие были задержаны потому, что они высказали свое мнение, то это политические заключенные. Турция доказала, что она не терпит свободы. Поэтому, я считаю, что если турецкое правительство продолжит то, что оно делает сейчас, то его шансы стать членом ЕС уменьшатся.

Рудав: Но европейские страны молчат на все эти действия Турции. Остановится ли Турция, если европейцы возвысят голос?

Хультквист: Я думаю, что Турция в настоящее время вышла за пределы. Европа не должна позво-

лить Турции пересекать линии дальше и продолжать нарушения прав человека. Но страны, которые часто рассматривают другие страны и народы как врагов, не придают особого значения их реакциям. Турция не побеспокоится, если европейские страны и политики прикажут ей остановиться. Она будет действовать в соответствии с собственным мнением, а не чужим. Теперь у них на уме только одно - это поражение их соперников и всех курдов. Именно об этом они, по-видимому, сейчас думают, а не о международной реакции.

Рудав: Но европейские страны и дипломатические отношения влияют на отношение других стран. Не считаете ли вы, что европейской молчание может сыграть на руку Турции?

Петр Хультквист: Я думаю, что Швеция и другие европейские страны должны резко критиковать Турцию. Они не должны проявлять терпимости к несправедливыми и незаконными действиями Турции. Но по правде говоря, Европа молчит о действиях Турции. Например, Европа может поддерживать легальные курдские партии, такие как Партия мира и демократии (БДП), которые действуют в демократических рамках. Я считаю, что БДП очень важна, и благодаря ей удастся разрешить курдский вопрос. Я удивляюсь постоянным попыткам турецкого государства подорвать БДП. Это будет означать подрыв Турции и закрытие дверей перед прогрессом в решении проблемы. Это не только покончит с решением курдского вопроса, но также и с самой Турцией.

Рудав: Как именно вы представляете решение курдской проблемы?

Хультквист: По моему мнению, Турция должна законодательно признать курдский язык. Он должен быть разрешен в качестве официального языка в школах. Я думаю, что язык является важным вопросом. Курдские партии и организации не должны закрываться, и их члены не должны содержаться под стражей. Должна быть свобода собраний. Должны быть освобождены все политзаключенные, и суды над ними должны быть правовыми. Курды не должны сидеть в тюрьме из-за своих мнений. Главное, что курды должны иметь право на автономный Курдистан. Это неотъемлемое право всех народов, в том числе курдов. Турецкое государство должно будет принять это требование, потому что оно абсолютно законно. Турция закроет двери перед собой самой, пытаясь устранить БДП. Турция должна признать автономный Курдистан.

Турция призывает США не допустить распада Ирака на этнические анклавы, один из которых будет курдский

В условиях эскалации межсектантской напряженности на территории Ирака, Анкара недавно выдала несколько сообщений Багдаду и Вашингтону, бья тревогу о том, что может произойти в Ираке после ухода американцев, сообщает турецкая газета "Сабах". Газета утверждает, что Анкара вошла в контакт с официальными представителями США, предупреждая их против "потакания" Малики.

Также Турция предупредила США об "усилившейся возможности распада Ирака", что явилось бы серьезной угрозой безопасности, пишет Сабах.

После того как шиитский блок начал кампанию против суннитских высших должностных лиц, что представляется попыткой лишить их власти ради увеличения шиитского доминирования в коалиционном правительстве, Анкара, как сообщается, связалась с Малики, чтобы призвать его сдержать обещания, которые он сделал, когда пришел к власти, о защите мультикультурной структуры Ирака. Турецкие официальные лица, далее, просили Малики "не вмешиваться в сирийскую политику", на том основании, что сектантская ситуа-

ция в Ираке не связана с ситуацией в Сирии.

* **

Предупреждая, что дверь для Турции на юг могла бы закрыться, если Ирак - уже и так опасный регион - станет еще более опасным после возможного раздел, эксперт и исследователь Мансур Акгюн пишет, что для связей Турции с автономной курдской администрацией на севере понадобится тонкая настройка. Он заявил это в понедельник в интервью газете "Тараф".

"Если Ирак распадется по причине, которая лежит вне курдского блока, Турции придется признать курдское государство на севере Ирака", заявил Акгюн "Тараф". Логика такого шага, по его словам, объясняется необходимостью для Турции более сильных связей с курдскими правительствами в то время, когда сунниты и шииты ведут сектантскую войну в остальной части страны. Предсказывая, что курдская администрация постарается держаться подальше от сектантской вражды, чтобы сохранить стабильность, Акгюн предположил, что возник почти невероятный союз между курдским правительством и Турцией, в который не верил Запад.

В память о Мамеде Сулеймановиче Бабаеве

6 января в г. Бишкеке столице Кыргызстана состоялись поминки в связи кончиной легендарного курда, общественного деятеля, борца за права курдов, лидера и учредителя Всесоюзной организации "Якбун" Бабаева Мамеда Сулеймановича. В траурном мероприятии президент

Общественного объединения курдов Кыргызстана Рамазан Сеидов выступил речью о жизни и деятельности Мамеда Сулеймановича, рассказал о его легендарных поступках. Р. Сеидов вкратце говорил следующие: "Мамед Сулейманович Бабаев взялся за то, за что до него и после него никто не осмеливается взяться. Эта его деятельность сама характеризует его как личность. В 1990 г. соплеменники избрали М.С. Бабаева первым Президентом всесоюзной ассоциации курдов СССР "Якбун". Мне посчастливилось вместе работать с этим неутомимым человеком по защите прав нашего народа. Я тогда был председателем кыргызстанского отдела "Якбуна". Мы были его учениками. В своей жизни не встречал человека, более стойкого и до конца преданного делу народа, как Мамед Сулейманович Бабаев. После его ухода с политической арены в связи с болезнью и преклонным возрастом, среди курдской интеллигенции в Советском Союзе практически не нашлось достойного лидера-патриота, который смог бы повести за собой народ к заветной мечте. Я думаю, курдская проблема Красного Курдистана до сих пор ждет своего лидера. К сожалению, его сегодня нет". Из курдских интеллигентов Бишкека Мамед Лятифович Мустафаев и Али Алиев активно участвовали в организации собрания. В собрании курды Кыргызстана делились своими воспоминаниями о встречах с Мамедом Сулеймановичем. Родители Мамеда Сулеймановича Бабаева - простые курдские крестьяне - пережили изгнание в Турцию, затем возвращение в Закавказье. М.С.Бабаев родился в октябре 1920 года в селе Арагат Вединского района Армении. В связи со сложными армяно-курдскими отношениями, семья, вернувшись из Турции, были размещены в Шарурском районе Нахичеванской АССР. В 1928 году умер его отец. В селе Голован Мамед Сулейманович окончил начальную школу, а в селе Шавлики - семилетку. Еще в школьные годы он проявил незаурядные способности, неукротимую тягу к знаниям и после окончания семилетки поступил в Ереванский Закавказский курдский педагогический техникум.

В 1937-ом году жителей 12 курдских сёл, находившихся в Шарурском районе, по приказу Сталина выселили и в товарных вагонах депортировали в суровые казахстанские степи, где пришлось начинать жизнь с нуля. Десятилетку Мамед Сулейманович закончил уже в Казахстане, в районном центре Баканас, а с 1938 по 1941 год преподавал в школе посёлка Винсовхоз Алматинской области. В 1941 году семейство Бабаевых переезжает в Армению, где Мамеда Сулеймановича приглашают на учёбу в Тбилисскую разведшколу при Закавказском военном округе. В то время шла активная подготовка к созданию курдской Махабадской Республики на территории Иранского Курдистана, этому содействовала разведка бывшего СССР. Как свидетельствует история, созданная в иранском Курдистане в 1946 году Махабадская республика просуществовала недолго. Руководство бывшего СССР поставило свои отношения с Ираном выше обещаний борцам за независимость Курдистана, и вскоре Махабадская Республика была раздавлена шахским режимом, а ее руководители жестоко казнены. Мамед Сулейманович Бабаев - был один из свидетелей тех трагических событий и вероломства бывшего советского руководства в политике по отношению к иранским курдам. В 1948 году он оканчивает Армянский сельскохозяйственный институт и с 1949 по 1969 г. возглавляет совхоз в селе Неджерлу Зангибасарского (ныне Масисского) района Армянской ССР. Он является членом бюро Райкома Партии Масисского района, одновременно в 1965 г. защищает диссертацию и получает учёную степень кандидата наук. С 1969 г. М.С.Бабаев переезжает на постоянное место жительства в Азербайджан, где с 1974-го года работает директором совхоза им. Горького Хачмазского района, а с 1978-го года - управляющим республиканским трестом совхозов-плодопитомников. Имеет множество орденов и медалей. В 1989 г. трест был ликвидирован, и М.С.Бабаев вышел на заслуженный отдых. В 1990-1991 годах возглавил всесоюзную курдскую ассоциацию "Якбун".

29 декабря 2011 г. в 92-ом году жизни, после продолжительной болезни умер в г. Буку.

Газар Аксеров, Kurdistan.Ru

ДИПЛОМАТ

№ 01 (149) 9-15 январь 2012

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

ПОСЛЕДНЯЯ
страница

Масуд Барзани: Независимый Курдистан – моя самая большая мечта

Президент Курдистана Масуд Барзани дал обширное интервью Би-Би-Си. Касаясь кризиса вокруг вице-преьера Тарика Хашеми, он в частности отметил, что проблема имеет два измерения: политическое и юридическое. По его словам, правительство в Багдаде сделало большую ошибку, когда обнародовало показания охранников Хашеми, и при этом не учло реальную ситуацию в стране. Кроме того Масуд Барзани отметил, что на сегодняшний день посты силовых министров остаются вакантными а судебная система до конца не сформирована, и многое из того, что делается в этой связи, является незаконным. Масуд Барзани также объяснил, что судебная система Курдистана не зависит от судебных властей Багдада, и поэтому вопрос о выдаче Хашеми – прерогатива судебных властей Курдистана. К тому же, по его словам, из Багдада никто не обращался с требованием о выдаче, в Эрбиле получили лишь одно письмо, сообщающее, что Хашеми не имеет права выезжать за рубеж. К тому же, отметил М.Барзани, Хашеми является вице-президентом Ирака, представляет большую часть населения, и этот факт надо было учитывать. Масуд Барзани также опроверг слухи о том, что вице-президент США Джо Байден в телефонном разговоре просил его выдать Хашеми. Остановившись на

Эрбильском соглашении 2010 года, М.Барзани отметил, что это соглашение основывалось на компромиссе, но к сожалению не получило логического завершения, включая тот факт, что судебная система не была до конца сформирована. В результате образовался правовой вакуум. В отношении подписанных нефтяных контрактов с компанией "Эксон Мобил" М.Барзани заявил, что эти контракты на 100% законны, так как они основываются на договоренностях с правительством Ирака и конституции. Он подчеркнул, что не потерпит, чтобы ему чинили любые препятствия против этих контрактов.

В отношении спорных территорий М.Барзани отметил, что курды никогда не отойдут от позиций решения в соответствии со 140 статьей, и если нынешняя ситуация будет продолжаться, вопрос будет передан на усмотрение парламента Курдистана, и КРГ поступит в соответствии с решением парламента. М.Барзани также остановился на вопросах независимости Курдистана, заявив: "Если народ Курдистана потребует независимости – мы не сможем игнорировать это. Лично я не смогу противостоять этому и буду выполнять желания народа". При этом он отметил, что курды по решению парламента Курдистана связали свою судьбу с Ираком добровольно, но на определенных условиях, предполагая, что правительство Ирака будет основываться на конституции, федерализме и демократии и на подлинном партнерстве. М.Барзани также подчеркнул, что курды не войдут в правительство, где не будут представлены все основные силы Ирака. В отношении будущего Курдистана М.Барзани сказал: "Я хочу, чтобы Курдистан с каждым днем прогрессировал. Что касается меня, то я мечтаю увидеть независимый Курдистан".

Президент Талабани встретился с Айядом Аллави и Салихом Мутлаком

Президент Джаляль Талабани в четверг принял лидера списка аль-Иракия доктора Айяда Аллави и иракского вице-преьера Салиха аль-Мутлака и сопровождающую их делегацию. Президент Талабани и его гости обсудили последние события и их негативное влияние на политический процесс в Ираке. Также они обсудили усилия Талабани и переговоры со всеми политическими партиями о том как положить конец кризису и урегулировать нерешенные вопросы.

Аллави, от имени членов делегации, поблагодарил президента Талабани за его патриотическую позицию и его усилия по урегулированию нынешнего кризиса в Ираке и преодолению разногласий между политическими партиями.

Туркмен, похищенный в Туз Хурмату, сумел бежать от похитителей

В городе Туз-Хурмату (провинция Киркук) в пятницу вечером был похищен подрядчик-туркмен, который однако сумел бежать, а двое его похитителей были арестованы. Факе Тахер, глава местной спецслужбы "Асайиш", сообщил агентству Ак-Ньюс, что в пятницу вечером группа вооруженных людей ворвалась в частный гараж и похитила Ильяса Ахмеда Аббаса. Боевики ранили охранника у ворот гаража, после чего связали по рукам и ногам двух других охранников и похитили туркмена. Ахмед бежал от похитителей в пригороде Туз Хурмату - Сулейман Баг. Раненый охранник скончался от полученных ранений. Двое похитителей были арестованы.

Муктада ас-Садр распускает Армию Махди

Шиитский лидер Муктада аль-Садр решил распустить свою милицию – Армию Махди, так как, по его словам, она уже исполнила свое назначение - вооруженную борьбу с американскими силами. Сейчас эти силы полностью выведены из Ирака, заявил лидер блока ас-Садра.

Армия Махди вела кровавые бои с американскими войсками и иракской армией в 2004 году, после попытки арестовать ас-Садра. Садр заморозил Армию Махди в 2007 году, обязавшись присоединиться к политическому процессу.

Однако в апреле аль-Садр пригрозил вновь мобилизовать свою милицию, если

американские войска не будут выведены до конца 2011 года.

По словам лидера блока "Ахрар" (часть садристской коалиции), Дийи аль-Асади заявил агентству Ак-Ньюс, что "Его Высокопреосвященство Саид Муктада аль-Садр решил, что следует распустить Армию Махди и отказаться от вооруженных действий."

"Вооруженные действия определялись факторами, который были ликвидированы после выхода американских сил. Армия Махди, превратилась в идеологический проект, направленный на [национальное] единство и мир", заявил аль-Асади.

Allah rəhmət eləsin!

"Diplomat" qəzetinin idarə heyəti və Siyabənd Əliyev, Bəli Əliyev, Kərəm Əliyev, Osmanov Əlixan, İsayev Xalid keçmiş SSRİ kürdlərinin lideri "Yəkəbun" kürd təşkilatının təsisçisi və rəhbəri

Məhəmməd Süleyman oğlu Babayev

vəfatından kədərli xəbərlərini bildirir və mərhumun yaxınlarına dərin hüznlə baş sağlığı verir.

"Diplomat" qəzetinin idarə heyəti və Adıgözəl müəllim, Edilxan, Sakit, Eyvaz, Əlibala, Dostəli həkim, Osman, Şahbaz, Asif, Sağatəl, Ramiz, Rizvan, Fəxrəddin müəllimlər

Rüstəmov Namaz Namaz oğlunun

vaxtsız vəfatından kədərli xəbərlərini bildirir və mərhumun yaxınlarına dərin hüznlə baş sağlığı verir.

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNIVİSAR:
TAHİR SILƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

ТАХИР СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Xüsusi müxbirlər:
RAMİZ CƏBRAYILOV

SAKİT ÇIRAQLI

Müəlliflərin mövqeyi redaksiyanın

mövqeyi ilə üstüüstə düşməyə bilər.

www. Diplomata-kurdi.com

Ünvan: Bakı şəhəri, 40

Küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil-17

Navnisan: Bakú 40 soqaq
S.Məhmandarov xanı 25 mal-17

Адрес: Баку 40, улица С.
Мехмандарова дом 25 кв-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində uğurlu səhifələnilib və "Futbol+ Serviss" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: diplomat_gazeti@box.az

Şəhadət namə : NFŞ 005004966

BUSB-un2 s ayılı Sabuncu rayon

filialı

VÖEN1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 4500